

цср

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

7 мая

2004 г.

№19/4256

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

Памяць захавала стужка...

Беларускі дзяржаўны архіў кінафотафонадакументаў (БДАКФФД) займае асаблівае месца сярод архіўных устаноў Беларусі. Ён з'яўляецца адзіным у рэспубліцы сховішчам аўдыёвізуальных дакументальных помнікаў.

СТАР.

5

Святкуем нашу Перамогу!

Май на святы багаты. Ён і пачынаецца "чырвоным днём" календара — мірным Днём Працы. І змяшчае ў сабе чароду адметных дат, вылучаных ці то кругабегам самога Жыцця, ці то Яе Вялікасцю Гісторыі. У першы травеньскі тыдзень адзначаем і афіцыйныя дні друку, радзі, і сакральнае Юр'я. А 9 мая — сапраўды ўсенародны, святы для нас Дзень Перамогі...

Фотамантаж
Кастуся ДРОБАВА

Зычлівыя, памяркоўныя, няспешныя, асцярожныя — такія мы, беларусы. Талерантныя, як цяпер кажуць. І яшчэ пра нас сцвярджаюць, што, маўляў, чужога не возьмем і свайго не аддадзім. А вось

сваім Пасланні Нацыянальнаму сходу краіны і беларускаму народу А. Лукашэнка. І гэта, здаецца, разумеюць усе. Але ці ўсё мы, аднак, робім, каб выхаваць сапраўдных патрыятаў краіны? І ці так робім?

Возьмем хаця б нашы дзяржаўныя атрыбуты: Сцяг, Герб, Гімн. Яны яшчэ, на жаль, не сталі, як кажуць, нашай крывёй і плоццю, а існуюць пераважна толькі на афіцыйным узроўні. І справа не ў тым, які Сцяг ці Герб абраў народ. Ісуса Хрыста ніхто не выбіраў. Але ж пакланяюцца! А з нашымі Сцягам і Гербам хіба так?

Паглядзіце пачатак любога міжнароднага футбольнага ці хакейнага матча, калі пачаргова гучаць гімны дзяржаў, якія прадстаўляюць каманды-саперніцы. Упэўнены: параўнанне будзе яўна не на нашу карысць. Тымчас, як сапернікі беларусаў з урачыста-засяроджанымі тварамі спяваюць гімн роднай краіны, нашы як

ты, таксама ідэалогія. Чужая, між іншым. Дык як жа яна стасуецца з патрыятызмам?

Згадваю яшчэ і такі прыклад. У адным раёне старшыня райсавета дэпутатаў паказваў дакумент на прысваенне звання "Ганаровы грамадзянін горада" вядомаму мне ветэрану вайны. І скардзіўся, што з жывых ганаровых амаль нікога ўжо не засталася. І не сакрэт, бо ўсе яны выйшлі з вайны. Але хто сказаў, што ганаровыя павінны быць толькі з ветэранаў? Нічога не маю супраць слаўных салдат вялікай Перамогі, але няўжо ў раёне няма іншых заслужаных людзей? У віцебскім райцэнтры Дуброўна, напрыклад, такое пачэснае званне носіць пісьменнік-драматург Аляксей Дударэў.

А чаму б тыя ж вясковыя вуліцы не назваць у гонар людзей, якія нарадзіліся і жылі тут, — знакамітага ме-

НАВОШТА ПАДТАСОЎВАЦЬ ФАКТЫ?

Набліжаецца слаўная дата — 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. І не хацелася б, каб гэтую падзею азмрочвалі недарэчнасці.

Пасля вайны, у 1946 годзе, у цэнтры Берліна ў Трэптаў-парку быў пастаўлены помнік савецкаму воіну-пераможцу па праекце вядомага рускага скульптара Вучэціча. У аснову вобразу салдата пакладзены канкрэтны факт з гісторыі вызваленчай вайны: савецкі воін, рызыкуючы сабой, выраставаў жыццё нямецкай дзяўчынкі. Стоячы на высокім п'едэстале, выліты з бронзы і граніту, салдат трымае на сваіх руках маленькую дзяўчынку, якая прытуляецца да яго грудзей.

Зараз ідзе абнаўленне помніка. Нядаўна ў тэлеэпартажы, які вёўся з Трэптаў-парка, і паказваўся па тэлеканале "Расія" — па няведанні, крыў Божа, знарок — была зроблена падтасоўка канкрэтнага жыццёвага факта, увасоблена ў помніку. Тэлежурналіст (прозвішча я не запамніў) сказаў, што быццам бы правобразам увасобленага ў граніце воіна з'яўляецца сяржант Масалаў, імя якога выкраслена з гісторыі. Гэта, мякка кажучы, няпраўда.

Мне пасля вайны давалася некаторы час служыць у групе савецкіх войск у Германіі, працаваць спецкарэспандэнтам газеты "Савецкая Армія". Я не раз стаяў перад тым, што ўстаноўленым помнікам нашаму салдату ў Берліне і адзін з першых пазтаў напісаў пра яго верш, які вытрымаў не адно выданне.

Аб тым, хто быў канкрэтным воінам, увасобленым у вядомым на ўвесь свет помніку, пісалі шмат, называлі на пачатку некалькі імёнаў. Але адным з першых, хто назваў дакладна імя салдата, быў спецкарэспандэнт газеты "Известия" (за даўнасцю запамятаў яго прозвішча). Ён на аснове знойдзеных дакументаў назваў упершыню (і назаўсёды) імя воіна-беларуса, старшага сяржанта Трыфана Андрэевіча Лук'яновіча, які да вайны працаваў на Мінскім радыёзаводзе. Затым гэта пацвердзілі іншыя сведкі. Сям'ю героя — маці, жонку і маленькую дачку — загубілі

фашысты ў Мінску. Даведаўшыся аб гэтым, воін Лук'яновіч жорстка помсціў ворагам. У самым канцы вайны, ён у цэнтры Берліна сярод выбухаў пачуў пачуў нямецкай дзяўчынкі. Яна крычала: "Мутэр! Мутэр!", клікала маці, якую забілі фашысты. Не раздумваючы доўга, Лук'яновіч пад агнём папоўз папластунску, пераплыў канал, які ўпадаў у Шпрэе, падняў з лужыны крывы дзяўчынку і прынес на свой рубж. Дзяўчынку панеслі ў мед-

Ці патрыёты мы?

Развагі над некаторымі аспектамі ідэалагічнай работы

тут, зрэшты, памыляюцца. За час жыцця пры Саветах пад крылом Масквы мы якраз чужое ўзялі, а сваё аддалі. І перш-наперш гэта тычыцца мовы, бо толькі задужа ўпарты можа пераконваць сёння, што з яе ўжыткам у нас поўны парадокс. Хутчэй, у гэтым плане мы на шмат больш рускія, чым беларусы.

Ні для каго не сакрэт, што Беларусь, як ніводная іншая рэспубліка ў складзе СССР, выйшла з яго найбольш разгубленай, бо мы ў адрозненне ад прыбалтаў, закупаюцца і нават тых жа суседзяў-украінцаў ні сном ні духам нават уявіць сабе не маглі, што станем незалежнай дзяржавай. Мы настолькі звыкліся з існаваннем у межах СССР, што, здаецца, і дагэтуль не расшломкалі, як жыць далей. Быццам чакаем, што ўсё яшчэ вернецца назад, на кругі свае. Таму, можа, у нас і такая моцная настальгія па былой вялікай дзяржаве.

А ўжо б час і ачомацца ды і ўсвядоміць: мы — дзяржава, суверэнная, незалежная, роўная сярод роўных (і не толькі ў былым СССР, а і ў свеце таксама). Са сваім Сцягам, Гербам, Гімнам, са сваім Прэзідэнтам. Зыходзячы з гэтага і варта будаваць ідэалагічную палітыку. І крыў Божа ператварыць яе ў чарговую агітацыйна-прапагандысцкую кампанію. З адзінымі і інфармацыйнымі днямі, штучна надуманымі святамі і акцыямі. Гэта мы ўжо праходзілі, і што з таго атрымалася — усім вядома. Дык ці варта ў другі раз уваходзіць у адну і тую ж рэчку?

Як бы мы не клапаціліся пра развіццё эканомікі і дабрабыт народа, але пры заняццях нацыянальнай культуры, традыцый продкаў, адсутнасці ўсвядомлення "людзьмі звацца" (у дадзеным выпадку чытай: беларусамі) мы ніколі не вырвемся з глухіх сцен уласнай "местачковасці". Ведаць багату і слаўную гісторыю Бацькаўшчыны, ганарыцца яе знакамітымі сынамі і дочкамі — гэта і ёсць той трывалы фундамент, на якім будзеца любая суверэнная дзяржава. "Важнейшы пастулат ідэалогіі беларускай дзяржавы — патрыятызм", — падкрэсліў у

бы і не чуюць свайго... І тут хоць ты яшчэ пяць разоў мяняй сімваліку, яна ад гэтага не стане даражэйшая, бо справа, пэўна, не ў ёй, а, мабыць, зусім у іншым. Карацей кажучы, нешта не так.

Што не так? Галоўнае, як мне падаецца, у тым, што мы не адчуваем сябе нацыяй, такой, як тыя ж англічане, немцы, французы, чэхі ці палякі. Бо, перадкучычы перад чужым, мы заняццямі сваё. Івана Фёдаравіча аддалі рускім, Адама Міцкевіча — палякам, Ігнаца Дамейку — чыліяцам, Міколу Судзілоўскага — гавайцам... А каго сабе? Суворова, Дзяржынскага, Калініна, Мяснікова? У нас нават "Ленін думае пра Беларусь" (ніякім чынам не хацеў бы тым пакрыўдзіць пазта Генадзя Бураўкіна — "быў час, быў век, была эпоха").

А можа, наспей час падумаць пра Беларусь самі, і перш-наперш уладу трымаючым? Пагартайце шматтомную энцыклапедыю кнігі "Памяць". Якія мы ўсё ж багатыя! Дык чаму ж тады зацыклілі сваю гісторыю толькі на Кастрычніцкай рэвалюцыі?.. А яшчэ — на савецкіх датах ды з'ездах КПСС. І калгасы з саўгасамі ў нас носяць падобныя назвы, і вуліцы, і перайменаваныя пры Саветах вёскі. У маёй роднай Патапаўцы, што на Буда-Кашалёўшчыне, у свой час вуліцы са спрадвечнымі назвамі продкаў Хутары, Гавельскі Шлях, Салёпаўка пераўтварыліся ў Савецкую, Камсамольскую, Чыгуначную, а мае Крывічы сталі Пралетарскай. Дык вось адзін дзядок, калі я аднойчы запытаў, чаму так назвалі вуліцу, на якой ён жыве, на поўным сур'ёзе адказаў: "Кажуць, нехта пралятаў над ёй". Смех дый годзе. Хаця ці да смеху тут...

Неяк прачытаў, што ў новых мікрараёнах Мінска з'яўца вуліцы Уладзіміра Мулявіна і Васіля Быкава. А чаму не ў цэнтры сталіцы, пачулася. Ды таму, маўляў, што многія мінчане супраць перайменаванняў, бо з-за іх быццам узнікае блытаніна. Сапраўды, няхай лепш шлыды цэнтральных вуліц сталіцы ўпрыгожваюць імёны Маркса, Энгельса, Кірава, Калініна. Гэта, зрэш-

ханізатара, старшыні калгаса, настаўніка, ураджэнца вёскі, што праславіў яе дасягненнямі ў навуцы, культуры і імя якога вядома ўсёй краіне? Назвалі ж у Малых Круговічах Ганцавіцкага раёна вуліцу імем пісьменніка-земляка Віктара Гардзее!

Усё гэта — не дробязі. Менавіта адсюль, з назваў нашых родных вуліц, і бярэ свой жыццядайна пачатак патрыятызм, адсюль, як спявалася некалі ў шырокавядомай песні, пачынаецца Радзіма. Не ўсвядоміў гэтага — любая ідэалогія, якую б грунтоўную канцэпцыю мы пад яе не падвалі, праваліцца.

Вось чаму мяне так усцешылі словы старшыні Буда-Кашалёўскага райвыканкама Мікалая Чарнышы, сказаныя ім на прэзентацыі раённай кнігі "Памяць": "Гэта не толькі вынік нашай шматгадовай працы, а і пачатак новай. Напрыклад, выдаць падобную "памятную" кнігу рэгіянальнага фальклору". І такі праект можна толькі вітаць. Як, зрэшты, і кнігі кшталту анталогіі літаратурнай Полаччыны "Там, дзе званы Сафіі..."

А значыць — не хлебам адзіным жыве чалавек. Добра, калі гэта разумеюць кіраўнікі раёнаў, абласцей, галін народнай гаспадаркі. Бо толькі тыя з іх, хто дбае не пра адно малако, мяса і іншыя вытворчыя паказчыкі, а і пра людзей (і гэта ў першую чаргу!), па-сапраўднаму дбаюць пра дзяржаву — магутную, квітнеючую.

Так, кадры вырашаюць усё, ва ўсялякім разе — многае. У сферы ідэалогіі да іх асабліва патрабаванні. Са старым багажом выхоўваць сённяшняе пакаленне немагчыма. Таму і насцярожвае той факт, што пасады намеснікаў кіраўнікоў прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый па ідэалагічнай рабоце шмат дзе займаюць вышэйшыя на пенсію самі кіраўнікі. Атрымліваецца, што быць ідэалагам лягчэй, чым кіраваць калектывам. Дык ці ідэалагі тады яны? Мусяць, таму і маем тое, што маем...

Анатоль ЗЭКАЎ

Адбылося чарговае пасяджэнне літаратурнага аб'яднання-семінара "Літквартал". Як заўсёды на яго прыйшлі студэнты і навучэнцы, школьнікі, рабочая моладзь з мінскіх ВНУ, школ і прадпрыемстваў. Па добрай звычцы маладыя пазты, прэзаікі і крытыкі прачыталі свае новыя вершы, апавяданні, крывічныя нататкі. На гэты раз прысутных парадавалі добрым узроўнем пазтычнага слова студэнткі Ганна Рамбальская і Юля Радзік, невялікім (настраёвым) апавяданнем — Галіна Забаўская. Малады крытык Настасся Грыцкевіч выказалася наконт пачутых твораў сваіх сябровак. Усім прысутным, а гэта Вадзім Спрычан, Наталля Дзянісава, Анатоль Казлоў, Наталля Капа, Віктар Кавалёў, было адзначана, што за час правядзення аб'яднання-семінара (з восні мінулага года па вясну гэтага года) заўважна павялічыўся прафесійны рост у творах літкварталаўцаў. На гэтым акцэнтавалі ўвагу Маша Шамякіна, Мікола Адам, Сяргей Патаранскі, Павел Гаспадыніч і інш.

Пасяджэнні літ'яднання-семінара "Літаратурны квартал" адбываюцца першы і апошні чацвер кожнага месяца а 18 гадзіне ў памяшканні рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" па адрасе: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэл. 284-66-73.

Літаратурная сустрэча, прымеркаваная да 18-й гадавіны катастрофы на Чарнобыльскай АЭС, адбылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Гасцямі вучняў старэйшых класаў сталічных школ былі пісьменнікі Мікола Мятліцкі, Васіль Якавенка, Казімір Камейша, Вадзім Спрычан. Удзельнікі сустрэчы дзяліліся сваімі ўспамінамі і думкамі наконт трагедыі, чыталі вершы, адказалі на шматлікія пытанні вучняў.

На кафедры этналінгвістыкі філалагічнага факультэта БДУ адбыўся семінар па праблемах сучаснай беларускай літаратуры. Вядомы пазэт, галоўны рэдактар часопіса "Полымя" Мікола Мятліцкі выступіў на ім з лекцыяй "Тэма Чарнобыля ў беларускай літаратуры". Менавіта праблема наступстваў Чарнобыльскай катастрофы з'яўляецца адной з дамінантаў творчасці пазэта. Акрамя навуковых звестак і агляду пазтычных і празаічных твораў апошняга дзесяцігоддзя, у лекцыі прагучалі вершы на азначаную тэматыку.

ЗА ІМІ ІШЛІ САПЁРЫ

Гаворачы пра пасляваенны Мінск, практычна не аддаем належнае тым, без каго самых велічных будынкаў тых часоў — і Операга тэатра, і Дома ўрада, і Дома афіцэраў — магло б не быць. Прынамсі ў тым выглядзе, у якім яны захаваліся. Людзі, якія іх размініравалі, глядзелі ў твар смерці, каб мы, іншае пакаленне і тыя, што прыйдуць за намі, шпацыравалі па вуліцах горада, любуючыся даўняй архітэктурай.

Цяжэй за ўсё давялося ратаваць Дом афіцэраў; у будынку ўзнікла пажарышча, на тое, каб яго патушыць спатрэбіліся цэлыя суткі. Але Дом, якім і зараз ганарацца мінчукі, выратавалі. У Доме друку, што стаіць на праспекце Скарыны, фашысты, як высветлілася, замініравалі некалькі калонаў. Скрыні з узрыўчатымі рэчывамі былі знойдзены ў Оперным тэатры, на спіртагарэлачным заводзе. Для таго, каб адбыўся выбух, дастаткова было толькі выпадкова... зачэпіць ніці. Калі сапёры ўзяліся за Дом ураду, адразу ж узніклі думкі пра нейкія хітрыкі і сакрэты, пакінутыя ім ворагамі. Таму на гэтым аб'екце ўсе былі вельмі асцярожнымі; кожны куток правяралі шматразова... Аднак нашым хлопцам пашэнціла: фашысты спяшаліся пры адступленні, у паніцы яны не паспелі як след замініраваць будынак, таму размініраванне адбылося хутка і ў кароткі тэрмін. Адбылася тое адказнае дзейства ў ноч на 3 ліпеня; сапёры падбіраліся да будынка ціхімі няспешлівымі крокамі. Адрознічыць дзверы ніхто не наважыўся, знайшлі вярочыну і прывязаўшы яе да дзвярэй, акуратна адчынілі іх. У вестыбіюлі, каля лесвіцы, пабачылі авіябомбы, складзеныя штабелямі. Узрывацелі ляжалі побач, пасля таго як іх абшкодзілі, сапёры пачалі распрацоўваць план далейшых дзеяў. Ведалі, што часцей за ўсё асноўная маса ўзрыў "сюрпрызаў" знаходзіцца ў падвальных памяшканнях. Не памыліліся і гэтым разам. Там побач з... вялікай колькасцю прадуктаў, мяхам з крупамі, кадрак з харошым віном ляжалі 200 авіябомб кожная вагою ў 250 кг. Выцягнулі цяжкі ў прамым сэнсе слова груз пасля размініравання войскі, якія ішлі за сапёрамі.

Стомленыя, узмакрэлыя хлопцы выйшлі з будынка і тут іх сустрэлі крыкі гараджан, нехта побач стаяў з кінакамерай, а некаторыя з салдат, як стала вядома пра бяспеку, адразу ж пабеглі на дах Дома ўрада і пачалі збіваць выяву фашысцкай свастыкі і партрэт Гітлера. Салдатамі аказаліся К. Манухін і Ф. Бліноў са 173-й стралковай дывізіі, якім "на гарацях слядах" было загадана прымацаваць Чырвоны Сцяг. Гэты сімвал Перамогі хутка пабачылі жыхары сталіцы, многія з іх спецыяльна прыходзілі з іншых канцоў горада, каб парадавацца разам з усімі...

Цікавы факт: салдаты, якія ўзнеслі сцяг над сталіцай Беларусі, па-сапраўднаму адчулі веліч гэтай падзеі... у Польшчы. Калі ў дывізію, дзе яны служылі, прывезлі кіначасопіс "Мінск наш", яны пабачылі сябе на стужцы.

Гаворачы пра вызваліцеляў, мы рэдка згадваем пра тых, хто ішоў пасля асноўнай масы войск — інжынерныя бригады са сваімі аддзеламі размініравання. Але ж часта дзякуючы працы сапёраў мы маем тое, што сведчыць пра гісторыю, што з часам становіцца сімвалам той ці іншай эпохі — помнікі архітэктуры. Зірніце ўважлівай вачкамі: ці хацелі б вы аказацца сярод аднастайных будынкаў? Не. Праўда, зараз цяжка сказаць, колькі і якіх бы сталічных будынкаў: дамоў, музеяў, тэатраў, устаноў — не было б пасля 1944 года...

ВІКА

У Мінску 4 мая ў Нацыянальным выставачным цэнтры "БелЭКСПА" адбылося ўрачыстае адкрыццё 8-й Міжнароднай спецыялізаванай выставы "СМІ ў Беларусі".

Удзельнікаў і гасцей выставы вітаў міністр інфармацыі РБ Уладзімір Русакевіч, намеснік кіраўніка адміністрацыі Прэзідэнта РБ Алег Праляскоўскі зачытаў віншавальныя словы кіраўніка дзяржавы, віцэ-прэм'ер РБ Уладзімір Дзяржын акрэсліў накірункі развіцця сродкаў масавай інфармацыі і вызначыў іх ролю ў жыцці грамадства.

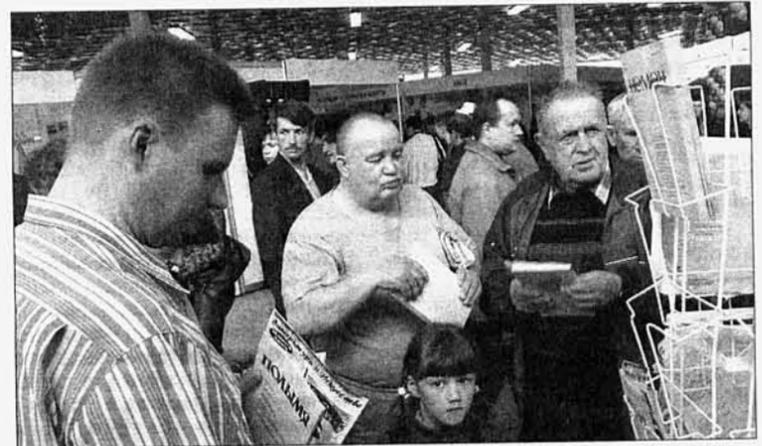
«СМІ ў Беларусі — 2004»

На ўрачыстасці прысутнічалі: міністр адукацыі РБ Аляксандр Радзькоў, старшыня Цэнтрвыбаркама Лідзія Ярмошына, старшыня БРСМ Міхаіл Арда, старшыня Белтэлерадыё Уладзімір Мацвяйчук, дырэктар Другога нацыянальнага тэлеканала Рыгор Кісель, дырэктар СТБ Аляксандр Зімоўскі, прадстаўнікі дыпламатычных місій Украіны, Казахстана і інш.

У выставе ўдзельнічалі больш за 70 айчынных і замежных друкаваных выданняў, прадстаўляліся экспазіцыі Белтэлерадыёкампаніі, ЗАТ "Другі нацыянальны канал", СТБ, АНТ, прысутнічалі грамадскія арганізацыі, якія аб'ядноўваюць рэгіянальныя

тэлекампаніі. Сваім стэндам была прадстаўлена і Рэдакцыйна-

АБСЯГІ

МАГІЛЁЎ

Тыдзень кнігі

Цікава і змястоўна прайшоў тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі ў Магілёўскім дзяржаўным бібліятэчным тэхнікуме імя А.Пушкіна. Ён быў прысвечаны 60-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У падрыхтоўцы прынялі ўдзел выкладчыкі беларускай, рускай, замежнай і дзіцячай літаратуры і моў.

Пасяджэнне Літаратурнай гасцёўні правяла выкладчыца роднай літаратуры Ірына Іванова. За "круглым сталом" вялася ажыўленая гамонка аматараў беларускай літаратуры. Сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Уладзімір Дуктаў расказаў, якія творы напісалі пісьменнікі-магілёўцы пра мінулую вайну, а потым працятаў урыўкі з уласных новых апавяданняў. Навучэнцы тэхнікума Мікалай Богуш, Кацярына Антанішына, Наталля Макаш і іншыя дэкламавалі свае вершы, прысвечаныя Радзіме.

Адкрыты ўрок на тэму "Творчасць Янкі Маўра" правяла выкладчыца літаратуры Галіна Шчаўлінская.

У фазе тэхнікума на стэндзе "Ёсць у памяці імгненні вайны" дэманструюцца лепшыя творчыя працы навуцэнцаў, прысвечаныя Вялікай Айчыннай. Сярод іх — запісы ўспамінаў ветэранаў, вершы, апавяданні, малюнкі, якія прадставілі на кон-

курс навуцэнцы тэхнікума.

Завяршыўся тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі ў актавай зале тэхнікума літаратурна-музычнай кампазіцыі "На фронце з пазтам". Яе падрыхтавалі і правялі ўдзельнікі літаратурнага гурта "Нахненне", які ўзначальвае выкладчыца рускай літаратуры і мовы Ларыса Васкрэсенская. Вялі вечар навуцэнцы Ірына Ляванова, Алесь Мухіна і Валодзя Бутраменка. Удзельнікі кампазіцыі былі апрануты ў паходную вайсковую форму. Гучалі музыка і песні пары Вялікай Айчыннай вайны

"ЛУГАВЫЯ РОСЫ" ІВАНА ПЕХЦЕРАВА

У Магілёве ўбачыў свет на рускай мове зборнік вершаў і пазм "Лугавыя росы" Івана Пехцерава. Прадмову да зборніка напісаў журналіст Мікалай Хобатаў.

Іван Пехцераў піша пра людзей і прыроду роднага краю, апявае высакароднае пачуццё да жанчыны. Сярод лірычных герояў ёсць і палітычныя вязні, і людзі веруючыя, якія нясуць крыж праваслаўя. У аўтабіяграфічнай паэме "Вёска" творца сцвярджае, што беларуская вёска выжыве, адродзіцца.

Паэма "За другі свая" пра палкоўніка Куцэпава і бітву на Буйніцкім полі ў незабываемым 1941-м.

Паэзія Івана Пехцерава прыцягальная, яна, як мёд векавы.

выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва".

На ўрачыстым адкрыцці праводзілася першая інфармацыйная акцыя падтрымкі беларускіх спартсменаў — удзельнікаў 28-х Алімпійскіх гульняў. Свае подпісы на спецыяльнай паштоўцы пакінулі ганаровыя госці У.Дзяржын, У.Русакевіч, А.Праляскоўскі.

За час працы выставы (з 4 па 7 мая) адбыліся шэраг семінараў, "круглы стол", цырымонія ўручэння прэміі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь "За плённую працу ў беларускай журналістыцы" і "За плённую працу ў беларускім друку".

Н.К.

Вершы і паэмы чытаюцца лёгка, выклікаюць добрыя пачуцці і даюць прастор для роздуму, нясуць вялікі зарад духоўнасці і патрыятызму.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

ГОМЕЛЬШЧЫНА

ПА П'ЕСЕ ВАСІЛЯ ТКАЧОВА

Паказаць ва ўсіх раённых цэнтрах спектакль па п'есе празаіка і драматурга Васіля Ткачова "Перапалох" — такую задачу паставіў перад сабой заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь — Гомельскі абласны драматычны тэатр.

Спектакль у жанры камедыі па п'есе аб жыцці вяскоўцаў паставілі рэжысёр-пастаноўшчык Рыгор Баравік і рэжысёр, заслужаны артыст Беларусі Віктар Чапелеў. Галоўную ролю іграе заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Фёдар Іванов.

На спектаклях прысутнічае і сам аўтар п'есы Васіль Ткачоў. Яго вельмі прыязна сустракаюць глядачы ва ўсіх гарадах і сельскіх Дамах культуры, дзе адбываецца паказ спектакля, прымеркаванага да 60-годдзя вызвалення нашай краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Пасляхова прайшлі выступленні гомельскіх артыстаў у Рагачове, Жлобіне. На чарзе — спектаклі ў Калінкавічах, Гомелі.

Міхась СЛІВА

Москва. Зіма 1942 года, як быццам на злосць, паўтарыла папярэднюю сцюдзёную зіму. Сталіца запруджана не пешаходамі, а доўгімі

Казлова. Гэта прапанова насцярожыла Казлова, бо ён меў на чарговы дзень дзяржаўнае заданне і як вайсковы чалавек павінен яго выканаць тэрмінова.

мастака СССР, будучага Героя Сацыялістычнай Працы.

Уважліва выслухаўшы Казлова аб партызанскім руху на Беларусі, аб тым, што вайна з нямецкім фашызмам набыла характар усенароднай, Томскі звярнуў да Азгура з наступнымі парадзімі: "Не потеряй то, что дала Козлову природа. Видишь, сила духа угадывается, волевая энергия, ясный ум светится в этих проникновенных, с какой-то затаённой тоской глазах. Не упустит и физическую готовность к подвигу. Грудную клетку, мускулатуру его нужно ощущать... Чудесная модель...". Парады сябра Заір Ісакавіч выслухаў і здзейсніў: "не ўпусціў" у партрэце гатоўнасць Казлова аддаць сваё жыццё за шчасце народа. Помнік Казлова В. І. работы Азгура часу вайны размешчаны ў экспазіцыі Музея Савецкай Арміі ў Маскве, а яго копія ўстаноўлена на магіле

тупею, шукаючы ў думках выйсця для выратавання дзяцей. Гэтай дэталлю аўтар аб'ядноўвае душэўны стан і думкі героя. У яго душы адначасова гарыць агонь помсты і бушуе бура нянавісці да ворага. Трагедыя сям'і Міная была надзвычай адчувальнай для самога Азгура, які ў вайну страціў жонку Маргарыту Міхайлаўну Шашалевіч, артыстку тэатра Янкі Купалы, хваляваўся за лёс родных.

Партызанскім пабрацімам у скульптурным радзе, вельмі блізім да Шмырова, стаіць партрэт Гальчэні Герасіма Маркавіча, партызанскага разведчыка з мінскага злучэння, пра якога Якуб Колас сказаў: "чалавек-дока". Разам з жонкай і дочкамі Вольгай і Розай яны абмывалі, абшывалі, кармілі, лячылі партызан, хадзілі ў разведку, на падрыхі чыгункі. Сям'я Гальчэні ня мала зрабіла для набліжэння Перамогі. Мы з сястрою Тамараю

Герою Савецкага Саюза, народных герояў-удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны займала ўвагу Азгура ўсё жыццё. У гэтым цыкле ён імкнуўся знайсці і адкрыць людзям сакрэт іх сілы, духоўнай мужнасці, дзейснай патрыятычнай мэтанакіраванасці і чалавечай прыгажосці.

Азгур неразрыўны быў з прадстаўнікамі нацыянальнай культуры, наследваў сваімі працамі творамі лепшым традыцыям літаратуры, жыў клопатамі свайго народа. Шматграннасць жыцця мастака ўвасоблена ў музеі яго творчых прац. Азгур — сын свайго часу, а яго спадчына — эпоха гісторыі нацыянальнага мастацтва ХХ стагоддзя. Яго след па гарадах СССР у манументах-помніках, у кампазіцыйных работах беларускай архітэктуры, у галерэі партрэтаў, мемарыяльных знаках і дошках, у назвах вуліц, навучальных устаноў, ганаровых прэміях, творчых аб'яднаннях, студэнцкіх стыпендыях.

Я ўдзячна лёсу, што мела магчымасць слухаць аповеды народнага баяна Азгура пра гісторыю нашага народа, беларускую літаратуру, шматнацыянальнае мастацтва. Удзячна лёсу, што бачыла разам са сваімі студэнтамі іскрамёты бляск яго вачэй у час працы каля творчага вартштата. Удзячна гуманісту за ўвекавечанне памяці сыноў і да-

"НА КАМНІ, ЖАЛЕЗЕ І ЗОЛАЦЕ" ...

"каўбасамі" — аэрастатамі, якія дзяўчаты-байцы паветранай абароны — перасоўвалі з адной вуліцы на другую. Сцены дамоў расфарбаваны пейзажнымі малюнкамі, плошчы таксама былі расфарбаваны малюнкамі-будоўлямі, якіх побач нават не існавала. На дахах стратэгічных аб'ектаў стаялі замаскіраваныя сеткамі зеніткі, што пачыналі дзейнічаць у час варожых налётаў. Нешматлікае насельніцтва Масквы ў час трывогі, аб'яўленай папярэджальнымі грознымі сірэнамі, хуценька займала свае месцы аховы на дахах дамоў, жанчыны спускаліся з дзедзьмі і старымі ў метро, бамбасховішчы і чакалі сігналу адбою.

Вось у такую Маскву трапіла наша сям'я, калі восенню 1942 года камандзір Мінскага партызанскага злучэння, сакратар падпольнага абкама партыі Казлоў Васіль Іванавіч быў выкліканы ў ЦК КП(б)Б па справе дзейнасці падполля і развіцці партызанскага руху на акупіраванай ворагам Беларусі. "Камандзіроўку" гэту несправядліва называць толькі справаздачай. У бацькі не было спакойнага дня, ночы, сутак... Аднойчы ранкам у гасцінічны нумар зайшоў да нас хударлявы мужчына ў лёгкай вопратцы з цёмным вялікім бантам на грудзях. Прадставіўся скульптарам Беларусі Заірам Ісакавічам Азгурам. Ён паведаміў бацьку, што мае заданне ад Цэнтральнага штаба партызанскага руху і сакратара ЦК КП(б)Б Панамарэнкі П.К. тэрмінова вылепіць скульптурны партрэт Героя Савецкага Саюза

У Васіля Іванавіча час быў разлічаны проста па хвілінах. Збіраючыся ў майстэрню скульптара на Пятроўска-Разумоўскую алею, дом 15, (на доме гэтым пара павесіць мемарыяльную дошку, прысвечаную З. Азгуру) бацька ўзяў мяне з сабою. Першае, што ўразіла ў прамерзлым, з інеем па кутах пакоі, — параскіданыя незразумелыя рэчы: драўляныя рэйкі, нажы-лапаткі, раскіданая мешкавіна, зашэрхляя ледзяком вада ў вёдрах. Скульптар, стоячы каля высокага невялікага століка, запоўненага глінай, граў ад электрычнай ляпачкі рукі, гладзіў імі глыбу мокрай гліны, расціраў яе ў руках, як добрая гаспадыня цеста, хукаў на гліну цёплым дыханнем, нібы ўсяляў душу ў месіва і шукаў тую кропку, куды хацеў прыляпіць гэты камяк.

Зачараваная працай скульптара і зместам яго размовы з партызанскім камандзірам, я сядзеў нерухомы, ператварыўшыся ў змерзлы корч, баялася варухнуцца, каб не парушыць гармонію музы і ваяра.

Гутарка ішла аб выпрабаваннях, што зведала насельніцтва на акупіраванай тэрыторыі, аб правах ворага, аб баявых аперацыях партызан. Каб праглынуць камяк горычы, Азгур на хвілінку перапыняў працу і для прыліку кашляў. Пра гэты сеанс з Казловым В.І. Азгур падрабязна расказаў у сваёй кнізе "То, что помнится..." У час работы Азгур запрасіў на кансультацыю скульптара Томскага Н.В., народнага

бацькі на Паўночных могілках г. Мінска.

Вялікая Айчынная вайна для нашага народа — сплаў гераічнага і трагічнага, што добра відаць у скульптурных партрэтах Заіра Азгура.

Углядаючыся ў скульптурны партрэт славутага бацькі Міная работы Азгура. Здзіўляючыся майстэрскаму спалучэнню славутага бацькі Міная работы дэталляў з унутраным псіхалагічным станам камандзіра першай Беларускай партызанскай брыгады Міная Філіпавіча Шмырова. Мужнасць спалучаецца з пра зарлівасцю, з жалезнай чалавечай воляй. Яму даверана жыццё кожнага байца брыгады і лёс насельніцтва рэгіёна. Фашысты пайшлі на агідны ўчынак: чацвёрта дзяцей Шмырова (чатырнаццацігадовую Лізу, дзесяцігадовага Сяргея, сямігадовую Зіну і чатырохгадовага Міхала), сястру Ганну і цешчу Ганну Макараўну ўзялі ў заложнікі, намагаючыся паставіць камандзіра і яго брыгаду на калені. Калізію гэтай трагедыі хвалююча падаў Якуб Колас у вершы "Бацьку Міная", і А. Куляшоў у "Баладзе аб чатырох заложніках".

У скульптурным партрэце бацькі Міная ўражвае кожная дэталля, насычаная вялікім зместам. Удумлівы суровы позірк, напружаная поза, паварот галавы, выразна праступаючыя пульсуючыя жылы на адкрытых грудзях і шыі адпавядаюць унутранаму псіхалагічнаму стану гневу, трывогі. Мускулістай леваю рукою камандзір ухажіўся за пар-

стараемся трымаць іх магілы ў прыстойным парадку.

Жыццёвай праўдай і даставернасцю вызначаецца Азгурскі скульптурны вобраз Героя Савецкага Саюза Смалячкова Феадосія Арцёмавіча. Беларускае вясковы хлопец трапіў перад вайной на вучобу ў ФЗА горада Ленінграда, дзе пазней ён здзейсніў свой салдацкі подзвіг. Смалячкоў дабіўся добраахвотнага залічэння ў фронтавое папаўненне, з вучнёўскай стараннасцю авалодаў майстэрствам снайперскай стральбы і з высокай годнасцю салдата выконваў на фронце сваё вайсковае назначэнне. На яго рахунку было 125 знішчаных гітлераўцаў. Але 15 студзеня 1942 года загінуў сам снайпер. У яго партрэце скульптурным Азгур вызначыў тыповыя сацыяльныя рысы выхадца з сялянскага асяроддзя. Твар юнака свеціцца дабрадушнасцю, цёпльнай, прыхаванай усмешкай, спакоем і ўпэўненасцю ў перамозе сваёй справядлівай справы. Дэталі знешняга партрэта пададзены ў гармоніі з унутраным станам і святлом.

Жонка скульптара, мастачка Галіна Гаўрылаўна, адзначае, што праца над серыяй партрэтаў

чок Беларусі, якія самааддана, не шкадуючы сіл, верай і праўдай служылі свайму народу.

Народны мастак заўсёды жыў клопатамі Беларусі, і менавіта пра ягоную тытанічную творчую працу можна сказаць словамі Максіма Танка: "Пакуль не стамілася джала разца і рухі ад працы не зморатца, я мушу пакінуць адбітак жыцця на камні, жалезе і золаце".

Вольга КАЗЛОВА,
дацэнт БДУ

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на другі квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

БЕЛАРУСЬ МІНСК

НЕМАН

ЛИТАРАТУРА И МАСТАЦТВА

ПОЛЫМЯ

2/2004

4 2004

Всемирная литература

Чытайце нашы навіны, супрацоўнічайце з намі, пачытайце нас!

Наш адрас: 220005 Мінск, Захарова, 19 Р/У

«Літаратура і Мастацтва» факс: 2847965 тэл. 284-84-61, 284-85-25

отдел маркетинга 284-66-71

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Неман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДААННЯў («Полымя», «Малодосць», «Неман», «Всемирная литература», «ЛіМ») У РОЗНІЦУ.
Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦЦА на часопісы і газеты.

Памяць захавала стужка...

Беларускі дзяржаўны архіў кінафотафонадакументаў (БДАКФФД) займае асаблівае месца сярод архіўных устаноў Беларусі. Ён з'яўляецца адзіным у рэспубліцы сховішчам аўдыёвізуальных дакументальных помнікаў.

Наш карэспандэнт Яўген Хвалей сустрэўся з дырэктарам архіва Віктарам Баландзіным і яго намеснікам Аленай ГРЫНЕВІЧ.

— Раскажыце, калі ласка, пра гісторыю стварэння архіва. Напэўна, вы пачнеце, Віктар Васільевіч!

БАЛАНДЗІН: — Ён быў створаны ў адпаведнасці з Пастановай Савета Народных Камісараў СССР ад 29 сакавіка 1941 года № 723 "Аб зацвярджэнні палажэння пра Дзяржаўны архіўны фонд і сеткі дзяржаўных архіваў Саюза ССР". Аднак сваю дзейнасць архіў пачаў толькі пасля вызвалення тэрыторыі рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Былі зацверджаны структура і штат Цэнтральнага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў БССР. У ім працавала 5 чалавек. Да 1 мая 1948 года ў архіве захоўвалася 6530 фотадакументаў, затым іх колькасць расла. Сваёго памяшкання архіў не меў. У кастрычніку 1949 года архіў быў перададзены будынак царквы Святой Марыі Магдалены на закрытых Старажоўскіх могілках. Але памяшканне ў былым кульцевым збудаванні не было прыстасавана для захоўвання кінафотафонадакументаў. І на пачатку 70-х гадоў паўстала пытанне будаўніцтва новага будынка архіва, якое было закончана ў 1987 годзе ў г. Дзяржынску Мінскай вобласці. У маі 1993 года змянілася назва архіва. Ён стаў называцца Беларускай дзяржаўнай архівам кінафотафонадакументаў. Сёння БДАКФФД — буйнейшы збор унікальных кінафотафонадакументаў і навукова-даследчая ўстанова, якая займаецца камплектаваннем, захоўваннем, апісаннем і выкарыстаннем дакументаў. У архіве функцыянуе 6 аддзелаў і 3 лабараторыі.

— Алена Міронаўна, раскрыйце сутнасць і дзейнасць апошніх.

ГРЫНЕВІЧ: — Аددзельны наш наступны: ведамасных архіваў, камплектавання і экспертызы каштоўных дакументаў; дзяржаўнага ўліку і навукова-даведачнага апарату; забеспячэння захаванасці дакументаў і фондаў; інфармацыі, публікацыі і навуковага выкарыстання дакументаў: аўтаматызаваных інфармацыйна-пошукавых сістэм; тэхнічнага кантролю. Штат супрацоўнікаў сёння налічвае 64 чалавекі. Навукова-даведачная бібліятэка архіва мае 2606 кніг, 17000 газет і 430 часопісаў. У фондах архіва 218645 адзінак захоўвання фотадакументаў, 31400 — кінадакументаў, 360 — відэакасет, 9981 адзінка фонадакументаў, з іх — 7363 адзінкі магнітных запісаў, 2275 грампласцінак, 343 кампакт-дыскі.

У нашым архіве працуюць тры асобныя лабараторыі. Лабараторыя забеспячэння захаванасці кінадакументаў займаецца пераходам кінадакументаў з нітраасновы на трыацэтатную, праводзіць рэстаўрацыйна-прафілактычныя работы з кінаплёнкай. Лабараторыя забеспячэння захаванасці фотадакументаў вырабляе фотаадбіткі па заказах, здзяйсняе страхавое капіраванне фотадакументаў, праводзіць работу з фотанегатывамі. Лабараторыя забеспячэння захаванасці фонавідэадакументаў займаецца стварэннем страхавога фонду дакументаў на відэаносбітах, перазапісам на відэаплёнку кінадакументаў, іх прафілактыкай.

— Пэўна, усе фонды архіва можна абазначыць словамі: "Памяць нашай гісторыі"...

Б: — Сапраўды, можна так вобразна сказаць пра нашу ўстанову. Праўда, гэта спецыфічная "памяць гісторыі". Яна зафіксавана на пэўных носбітах — на тых жа фотаматэрыялах, кіна-відэааўдыё стужках. Дый адлюстравана на іх у асноўным гісторыя XX стагоддзя. І важная частка дакументаў — аб падзеях Вялікай Айчыннай вайны.

— **Хутка Дзень Перамогі і 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Давайце і засяродзімся на гэтых датах...**

Г: — Дзесяткі тысяч метраў кінаплёнкі і шматлікія фотаздымкі архіва адлюстравалі подзвіг народа ў гады апошняй вайны. Яны дазваляюць зноў убачыць, перажыць усё тое, што адбылося ў рэспубліцы з моманту абароны Брэсцкай крэпасці да вызвалення Беларусі. У летапіс вайны ўвайшлі такія дакументальныя фільмы, як "У першым партызанскім атрадзе Беларусі", "Дзеянні партызан пад кіраўніцтвам Лабанка", "У партызанскім атрадзе бацькі Міная", "Бітва за Віцебск", "Вызваленне Савецкай Беларусі". Кінадакументы захавалі для гісторыі выдатных военачальнікаў, герояў Вялікай Перамогі Жукава, Васілеўскага, Чарняхоўскага, Конева, Ракасоўскага, Баграмяна. Унікальныя кінакадры аб ваенных дзеяннях на тэрыторыі Беларусі ўвайшлі ў фільм "Вялікая Айчынная вайна". Дакументы архіва захавалі важнейшыя бітвы: пад Масквой, у Сталінградзе, на Курскай дузе, наступленні ў 1944 годзе. Тут жа і заключныя этапы вайны: Вісла-Одэрская і Берлінская аперацыі. У фондах архіва маюцца фотаздымкі, зробленыя 9 мая 1945 года ў дзень Перамогі, а таксама Парад Перамогі на Краснай плошчы ў Маскве 24 чэрвеня 1945 года.

Б: — У нашых фондах захоўваюцца кадры нямецкай кінахронікі, якія адлюстроўваюць самы пачатак вайны: фашысцкія салдаты спускаюць пантоны для пераправы праз Буг, варожыя самалёты і выбухі ў Брэсцкай крэпасці. Кадры кінахронікі зафіксавалі наведванне Брэсцкай крэпасці Гітлерам. У архіве таксама захоўваюцца даваенныя партрэтныя і групавыя здымкі абаронцаў крэпасці.

— **Назавіце найбольш вядомых беларускіх ваенных фотакораў, кінааператараў.**

Г: — Вайна 1941–45 гадоў адлюстравана ў кадрах кіналетапісу "Вызваленне Савецкай Беларусі", у дакументальных фільмах "Дарога без прывалу", "Балада пра маці", "Генерал Пушча", у якіх выкарыстаны здымкі і стужкі фотакораў і кінааператараў, карэспандэнтаў 3-х Беларускай фронтаў і 1-га Прыбалтыйскага, партызанскіх злучэнняў І. Вейняровіча, М. Берава, В. Цеслюка, С. Нортмана, М. Савіна, П. Берштэйна, В. Аркашова... Дзякуючы ім, увекавечана самая бліскучая старонка вайны — беларуская аперацыя "Баграціён". Уражваюць кіналетапісныя матэрыялы "Партызаны", "Народныя мсціўцы", "Рэйкавая вайна", а таксама фотаздымкі аб гераізме беларускага народа, іх жыццё пад акупацыяй, выкананыя ваеннымі карэспандэнтамі М. Сухавай, А. Рэйзман, І. Вейняровічам, В. Цеслюком і іншымі. Захаваліся іх кінакадры аб уручэнні ў 1941 годзе першым сярод партызан камандзірам атрадаў Бумажкову і Паўлоўскаму Залатою Зорка Героя Савецкага Саюза, сустрэча славутага дзеда Талаша з Якубам Коласам. Фотакоры і кінааператары зафіксавалі Герояў Савецкага Саюза В. Каржа, Р. Пакроўскага, В. Казлова.

Б: — У 1994 годзе фонды нашага архіва папоўніліся калекцыяй выдатнага ваеннага фотакарэспандэнта В. Аркашова. Будучы карэспандэнт армейскай газеты "Знішчыць ворага!", а затым франтавой газеты "Чырвоная армейская праўда" В. Аркашоў прайшоў баявы шлях ад Мінска да Масквы і ад Масквы да Кенігсберга. Падмаскоўе, Смаленшчына, Беларусь, Літва, Усходняя Прусія — вось старонкі ваеннай біяграфіі фотажурналіста. І ўсюды, куды ён закідаў яго лёс, ён рабіў здымкі. Многія з фотаздымкаў уяўляюць сабой унікальныя, каштоўныя матэрыялы пра апошнюю вайну. Бітва за Маскву, вызваленне Гжацка, Вязьмы, Смаленска, Мінска. Вялікую цікавасць выклікаюць здымкі першых дзён вайны, калі байцы 100-ай стралковай дывізіі пад камандаваннем генерала Русіянава адбівалі наступленне фашыстаў у раёне Астрашыцкага Гарадка і ўздоўж Лагойскай шашы...

— **У фондах архіва адлюстравана і пасляваенная гісторыя...**

Г: — Безумоўна. Жыццё працягвалася і працягваецца... І ў мірныя дні фотакорам і кінааператарам хапала работы. Яны адлюстравалі ўсе цяжкасці і поспехі ў эканоміцы, сельскай гаспадарцы, культуры.

Б: — Але гэта ўжо асобная тэма. Тут можна шмат гаварыць... Я яшчэ адзначыў бы: у нашым архіве захоўваюцца фільмы вядомых кінематаграфістаў Ю. Тарыча, В. Корш-Сабліна, Л. Голуба, І. Вейняровіча, С. Берава, В. Цеслюка. Ёсць унікальныя кіна- і фотадакументы, якія расказваюць пра слаўтых беларускіх кінематэаў Пятра Клімука і Уладзіміра Кавалёнкі. А гэта таксама памяць нашай гісторыі, гісторыі Беларусі.

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ўСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва";
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Мы — беларусы

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

"Мінулае — гэта радзіма душы чалавека. Часам намі авалодвае сум па пачуццях, якія мы некалі перажылі. Нават сум па былой тузе."

Генрых Гейнэ

НА РАДЗІМЕ ДУШЫ

З чаго пачынаецца Радзіма? — амаль рытарычнае пытанне. Вызначэнне паняцця "радзіма" ў кожнага сваё. Яно можа быць чыста пачуццёвым або глыбока ўсвядомленым, паэтычным ці па-навуковаму абгрунтаваным. Для Уладзіміра Караткевіча — гэта "Зямля пад белымі крыламі", для Уладзіміра Арлова — "Краіна Беларусь", для Кастуся Цвіркi — "Краі легенд"...

"КРАЙ ЛЕГЕНД" — так называецца кніга гісторыі Беларусі паводле паданняў і легенд Кастуся Цвіркi, якую, можа сказаць, толькі што выпусціла выдавецтва "Беларускі кнігазбор". Кажуць, што гісторыя —

гэта праўда, якая робіцца хлуснёй, а легенда ці міф — выдумка, якая становіцца праўдай. Як бы там ні было, а наша велічная і гераічная гісторыя сапраўды найбольш поўна і ярка адлюстравалася ў фальклоры, пры чым менавіта ў легендах і паданнях. Нездарма ж Уладзімір Караткевіч у згаданым нарысе, ствараючы своеасаблівы гімн Беларусі, так часта на іх абавіраўся і нездарма найбольш значныя помнікі слоўна-мастацкай творчасці, пачынаючы ад "Слова пра паход Ігаравы", вершаў і пазм Максіма Багдановіча і Янкі Купалы, маюць легендарны характар.

"Так, міфы ёсць міфы, —

піша аўтар "Краіна легенд". — Толькі ці не занадта шмат у іх "падазронага", таго, што мяжуе з праўдай?" Кніга Кастуся Цвіркi складаецца са звязаных паміж сабой гістарычных апавяданняў, асновай для якіх таксама паслужылі шматлікія паданні і легенды нашага народа. Па гэтых апа-

тыя пытанні сёння адказаць вельмі цяжка. Шчыльнай заслонай невядомасці схавана ад нас шматвяковая гісторыя краіны..."

Насамрэч, мы мала ведаем сваю гісторыю, рэдка цікавімся новымі адкрыццямі, абмяжоўваемся ведамі, атрыманымі са школьных пад-

вяданнях можна прасачыць гісторыю Беларусі ад яе ўтварэння і фарміравання беларускай нацыі да Вялікага Княства Літоўскага.

"Нашы далёкія продкі — старажытныя арыі — вельмі хутка абжылі новую зямлю, што завецца цяпер Беларусь (...)

Але што больш канкрэтнае ведаем мы пра нашых продкаў? Хто імі верхаводзіў? Якія былі ў іх стасункі з суседнімі краінамі? З кім яны сябравалі? Ад каго і як абараняліся? Якія і з кім былі ў іх войны? Якіх прытрымліваліся звычаяў? Якія і як спраўлялі святы? Як называлі сябе і сваю краіну? Як ні шкада, але на ўсе гэ-

ручнікаў. Адсюль і ўзнікаюць, на жаль, заўсёды актуальныя пытанні пра самасвядомасць беларусаў.

У чалавеку заўсёды высокая цэнніца яго індывідуальнасць. Тое ж важна і для народа ў цэлым. Індывідуальнасць нацыі даецца звыш і праяўляецца ў яе гісторыі і культуры, а мінулае з'яўляецца радзімай чалавечай і нацыянальнай душы. І як ні пафасна гэта гучыць, знаёмства з гістарычнай і легендарнай літаратурай дае магчымасць перажыць светлае пачуццё гонару за сваю краіну і смутку ад усведамлення заняўдбаня яе многіх высакародных традыцый.

Новы зборнік сваіх п'ес Васіль Ткачоў назваў "Хтосьці ходзіць за акном...". У ім, як і ў папярэднім ("Сівы бусел", Мазыр, 1996), п'есы надрукаваны на рускай мове. З сямі прадстаўленых твораў чатыры вядомыя чытачу і ўжо атрымалі крытычныя заўвагі і нават набылі жыццё на сцэне, а таксама і на радыё ("Стары і дарога"). Тры новыя п'есы Ткачова — гэта пошук драматургам новых персанажаў, новых тэм. Як і раней, для аўтара сюжэт — не галоўнае ў літаратурным творы.

В. Ткачоў выбраў два часавыя планы развіцця канфлікту. Аднак у п'есе яны існуюць самастойна — пасля вайны і ў нашы дні. Але характар Макара некалькі статычны: герой толькі ўнутрана перажывае за лёс сваіх дзяцей, эмацыянальна стрымліваецца ў ацэнцы іх паводзін. З другога боку, Макар — назіральнік падзей пасляваеннага часу, яму адведзена істотная роля як персанажу, які спадзяваўся і дачакаўся вяртання гістарычнай праўды. Аднак трэба адзначыць, што ў п'есе "Стары і дарога" В. Тка-

бачную вайну супраць такога ж нябачнага ворага. Усё быццам бы як на вайне, калі не звярнуць увагу на тое, што дзеянне адбываецца ў 90-я гады XX стагоддзя. Але і з гэтай сітуацыі народны герой дзед Квач выйшаў з гонарам: падрыхтаваўшыся да баявых дзеянняў са знешнімі ворагамі, ён не заўважыў, як дабіўся перамогі над унутранымі.

Напісаную жывым гумарыстычным словам, камедыю В. Ткачова "Шкірдзюкі займаюць абарону" можна з упэўненасцю назваць самай удалай з

Хлопца падшукаем. Будзеш жыць, як каралева". Дзяўчына між тым упэўнена, што нехта невядомы, той самы, хто яе зразумее і хто ёй патрэбны, знаходзіцца там, за акном. В. Ткачоў нават стварыў цэлы вобраз "за акном": усё тое, што дзяўчыне непатрэбна, драматург пакідае "за акном". Крыцук, Малдаванін, Шыла, Ягорова — усе, каго яна не пускае ў сваю будучыню.

На жаль, у п'есе не дачытана да лагічнага завяршэння такая важная, на наш погляд, сюжэтная лінія Алеся — Кры-

ВЫДАННІ

Стваральнік вядомага "Паэтычнага слоўніка" (1987) і "Тэорыі літаратуры ў тэрмінах" (2001) Вячаслаў РАГОЙША летас выйдаў спецыяльны даведнік маладога літаратара "НА ШЛЯХУ ДА ПАРНАСА", дзе тлумачыцца некалькі соцэн літаратуразначных паняццяў, што павінны дапамагчы ў спасціжэнні сакрэтаў літаратурнай творчасці. Тут даходліва і цікава выкладзены асноўныя звесткі па стылістыцы, паэтыцы, літаратурнай лексіцы, літаратурным сінтаксісе, даюцца правілы вершавання, матэрыялы па гісторыі, тэорыі літаратуры, бібліяграфіі і многае іншае. Гэта кніга будзе карыснай не толькі для маладых літаратараў, але і для чытачоў: у ёй тлумачыцца асноўныя паняцці, без ведання якіх не зможна абысціся як пачынаючы пісьменнік, так і той, хто разгортвае кнігу паэзіі ці прозы і жадае глыбей зразумець і аб'ектыўна ацаніць вартасці прачытанага.

Добрае стаўленне да чалавека

Галоўнае — персанажы, якія рухаюць знешні сюжэт. У зборніку драматург сабраў п'есы, напісаныя за апошнія дзесяць год, тэматыка ніводнай з якіх не паўтараецца.

В. Ткачоў зрабіў стаўку на п'есы пра сучаснасць і не памыліўся, нягледзячы на тое, што існуе мноства твораў з падобнай тэматыкай. Як драматург, Ткачоў заўсёды прытрымліваецца больш традыцыйнай лініі: ён не "выходзіць на новыя віток спіралі", займаючыся "інсцэнажыяй легенд", як А. Дудароў, не займаецца рымейкерствам, як С. Кавалёў. Прычым узрост персанажаў яго п'ес, іх сацыяльны статус прыкладна аднолькавы: людзі сталага ўзросту, з вёскі — некаторыя персанажы яго твораў больш нагадваюць па сваім характары "чудзікоў" В. Шукшына, лічаць, што маюць дастаткова жыццёвага вопыту, каб павучыць, нават прымусяць іншых да дзеяння. Але героі Ткачова толькі знешне выглядаюць аднолькава. Гэта і Макар Барысенак ("Стары і дарога"), які дажывае свае апошнія дні адзін, побач з дарогай, па якой пайшлі на вайну яго сыны, па якой вялі па лжывым абвінавачанні адзінага застаўшагася ў жывых сына Івана і якую новае пакаленне запланала ўзнавіць. Сярод дзеючых асоб толькі Макар і дарога праходзяць цераз усю п'есу ад першай сцэны да апошняй.

З'яўленне на кніжных палічках зборніка сучаснага пісьменніка — з'ява не такая частая ў нашым жыцці, тым больш з'яўленне зборніка п'ес аднаго аўтара. На жаль, творы беларускіх драматургаў не надта цікавыя сучаснаму чытачу, а таксама крытыка і ў яшчэ меншай ступені — рэжысёраў нашых тэатраў. Таму выданне зборніка п'ес Васіля Ткачова — з'ява, якая заслугуе ўвагі.

чоў сканцэнтраваным сваю творчую думку больш на абмалёўку сацыяльных абставін жыцця, чым на раскрыццё характараў дзейных асоб. З-за гэтага атрымалася п'еса з менш напружаным канфліктам.

У другім творы — "Шкірдзюкі займаюць абарону" — Васіль Ткачоў вырашыў не толькі звярнуць увагу на канфліктную аснову, народнасць характараў, але і надаць ім камічныя рысы. Аўтар паказвае жыццёвую сітуацыю: пасля аварыі на ЧАЭС "разбегліся людзі хто куды, так і сабрацца да сёння не могуць. Жывём без магазіна, без чытання і без тэлевізара... Забыліся нават, які год на дварэ". Але за жыццёвай праўдай — анекдатычная сітуацыя: дзед Квач з-за няспраўнасці дынаміка, які вымаўляе толькі асобныя словы ("У Барысаве... чатыры танка", "на ўзбраенні..." і г.д.), не даслухаў інфармацыю і "ўступае" ў ня-

цук. Зніжана роля Крыцука ў параўнанні з першым дзеяннем: упэўнены ў сабе чалавек, "Хаця і маленькі, але начальнік" у аблыканкаме, ён не бачыць спататку альтэрнатыўнага месца жыхарства Алеся, а ў фінале п'есы ён перакананы ў тым, што з дачкой "можна жыць і ўдваіх".

Тэмай адзіноцтва чалавечай душы, пошуку свайго канкрэтнага месца на зямлі можна лічыць тэму п'есы В. Ткачова "Дрэва, або Жыццё ў адсутнасць дажджу" (надрукавана ў часопісе "Крыніца" № 7, 2001). Аўтар пры дапамозе метафары — Дрэва, якое ажыло, умее размаўляць — задае пытанне: ці не ўбачым мы нашу Беларусь, край лясоў і азёр, у пнях, а за імі — саміх сябе, без імёнаў і прозвішчаў. "барадатых" і "лысых" (героі п'есы)?

З рознымі мэтамі прыходзяць людзі да Дрэва: Лысы і Барадаты імкнуцца спілаваць яго па загадзе "прадпрымальніка" Лесніка; Бомж "увесь свет абвістаў, і вось вярнуўся на радзіму"; Шугалей (ці не той, хто ад усяго шугаецца, існуе без жыццёвай пазіцыі?) — мастак лозунгі пакрычаць, пакамандаваць. Мэты ва ўсіх людзей розныя, як і самі людзі. Але не пакідае думка: хто з іх побач з Дрэвам знойдзе сябе? Гэта ж павінна адбыцца! Амаль усе героі жывуць паасобку, ходзяць адзін

за адным, але сустрэцца не могуць. Толькі божжэ — чалавек без работы, без даху над галавой, ужо па знешнім выглядзе якога людзі здагадваюцца, што за "нішу" ў грамадстве ён займае — знайшоў тое, чаго хацеў. Нават цяжка зразумець, што герой з такім імем апынецца ледзь не стаўноўчым (настолькі ўсіх нас аштурхоўвае ў апошні час гэта слова). Але, зрабіўшы такі ход, пісьменнік хутчэй за ўсё меў на ўвазе духоўнае бамжаванне сучаснага чалавека.

Дрэва ў п'есе В. Ткачова — мудры старац, які пражыў шмат год, бачыў розныя падзеі і розных людзей. Дрэва — гэта і наша гісторыя, што раскінула сваю крону над рэчаіснасцю і якая вучыць нас не страчваць чалавечае аблічча.

Але менавіта згубіўшы чалавечы выгляд, апынаецца аднойчы Валік Мамкін (камедыя "Жаночы вулей") у алергічным аддзяленні балыніцы пасля таго, як "рой пчол накінуўся на няшчаснага", але (галоўнае!) у жаночым пакойчыку. Сапраўды, сітуацыя камічная, але В. Ткачоў паспрабаваў разабрацца ў ёй з праблемай "мужчыны і жанчыны". Калі меркаваць па назве п'есы, то Ткачоў намаляваў сваіх гераінь (а іх чатыры) з характарамі пчол, ад якіх Мамкін імкнецца адбіцца разнастайнымі метадамі.

В. Ткачоў паспрабаваў раскрыць характары кожнага з персанажаў. Але нашы спадзяванні на ўдалую камедыюную развязку ўсё ж такі не апраўдаліся: фінал атрымаўся размытым. Узнікае пытанне: каму ж усё-такі прысвечана п'еса? Жанчынам — "пчолам", якія ніколі не кідаюць сваіх мужчын у цяжкіх становішчах, ці Мамкіну — "трутню", які нічога не дамогся ў сваім жыцці.

За ўсімі недахопамі ў новых драматургічных творах В. Ткачова трэба адзначыць вялікую павагу аўтара да сваіх герояў. А гэта не малаважна, бо пісьменнік ёсць пра што казаць і ён ведае, які успрымуць яго словы людзі, што знаходзяцца побач.

Алена КАРАЛЁВА

В. Ткачоў "Хтосьці ходзіць за акном", П'есы. Гомель, "Палесдрук", 2003 г. — 404 стар.

Музыку паэзіі Ізяслава Катлярова чуеш адразу, ледзь судакранаешся з ягонымі творами. І не важна, закранае той ці іншы верш тэму кахання, альбо напоўнены любоўю да роднай прыроды, прасякнуты роздумам аб імгненнасці жыцця зямнога і вечнасці — таго, якое знаходзіцца, бадай, недзе ў касмічных вышынях і недасягальна нашай свядомасці. Гэтаксама не істотна — лірычныя гэта творы, ці з ледзь прыкметнай публіцыстычнасцю — такой, калі не словы да нечага заклікаюць, штосьці абараняюць, чымсьці абурваюць, а той публіцыстычнасцю, якая з'яўляецца выяўленнем душы чулай, уражлівай, неспакойнай, неабьякавай.

Дый самі вершы — гэта свайго роду люстэркавы адбітак душы лірычнага героя, а значыць, і самога паэта. А гэта адбываецца таму, што І. Катлярову няма неабходнасці як бы хавацца за свайго героя, бо ўсё, што ён прамаўляе, ідзе ад чыстага сэрца і нясе ў сваёй аснове спявадальныя моманты. Музыка ж ягонай паэзіі — таксама асаблівае сведчанне душы. Таму музыка гэтая абавязкова прысутнічае, хоць, безумоўна, яна ў кожным канкрэтным выпадку гучыць па-рознаму. У залежнасці ад таго, пра што піша паэт, можа быць і ўзнёсла-пачуццёвай, і стрымана-засяроджанай, хоць найчасцей, як мне падаецца, у ёй чуюцца нейкія сцішана-самотлівыя матывы. Прынамсі, у гэтым пераконвае кніга І. Катлярова "Вечное время во мне", што ў канцы мінулага года выйшла ў "Беларускім кнігазборы" і ў якой, як сведчыць анатацыя, прадстаўлены "проста вершы".

Апошняе сцвярдзенне, канечне ж, патрабуе ўдакладнення. Яно, дарчы, у анатацыі і прысутнічае. І. Катляроў, выдаўшы восем паэтычных кніг, у тым ліку і ў колішнім усесаюзным выдавецтве "Советский писатель", апошнім часам... аддаваў перавагу дакладным, строгім жанрам паэзіі". Аб гэтым засведчылі яго зборнікі: вянка вяноў санетаў "Зямля прастит, но не прощает небо", вяноў санетаў "Но

даже умираем, чтобы жить", санетаў "Куда б ни шел — иду к своей судьбе" і трыялетаў "Россыпь". Але, захапляючыся

нейкая нябачная нам мяжа, якая падзяляе зямное і вечнае. Душы хочацца яшчэ і прайсціся самімі памятнымі для яе сцяжынамі, а яны ж, вядома, там, дзе пачыналася і працягвалася маленства ("Мне в Чаусах родиться довелось, // беспамятно люблю я этот город, // в котором и

мя во мне" ў гэтым пераконвае. У ёй вельмі шмат вершаў, у якіх паэт захапляецца гэтай парой года. Канечне, яму не па сіле, як народам Крайняй Поўначы, перадаць да дваццаці і больш адценняў снегу, але ён здатны на тое, што падуладна толькі сапраўднаму таленту: так перадаць сваё замілаванне зімой, што і сап-

любімай жанчыны і любімай жанчыны да цябе — ці не ў першую чаргу). А яшчэ — паэзія ў самым розным яе выяўленні і праяўленні: як працэс творчы, і як тое ў паўсядзённасці, што яе выклікае і нараджае.

На гэтым можна было б паставіць кропку. Але ўсё ж мушу зрабіць некаторае ўдакладненне. Апошнім часам (прынамсі, такое маё ўражанне) з'явіліся некаторыя крытыкі (асобныя нават не саромеюцца прылюдна прызнацца, што тую ці іншую

Жыцця люстэркавы адбітак

гэтымі жанрамі, ён па-ранейшаму працягваў працаваць у рэчышчы традыцыйнай паэзіі, пішучы тыя самыя "проста вершы", лепшыя з якіх і склалі змест новай кнігі.

Ужо сама назва "Вечное время во мне" гаворыць на карысць таго, што ў ёй перавага аддаецца тым творах, у якіх аўтар па сутнасці працягвае тую ж тэму, што гучала ў ягоным вянку санетаў "Но даже умираем, чтобы жить". Гэта — роздум аб самім жыцці і чалавеку ў гэтым жыцці, аб мімалётным і вечным, зямным і касмічным, але, безумоўна, у вершах яна вырашаецца ўжо інакш. Праз шэраг асацыятыўных уражанняў і перажыванняў — як падказаных днём сённяшнім, так і пачэрпнутых са скарбонкі ўласнай памяці, паэт падступае да яе ў самых розных аспектах. Усё гэта і прыводзіць да таго, што з'яўляюцца сцішана-самотныя матывы.

Калі ж у душы свайго роду агледзіны, яна не толькі спрабуе сягнуць туды, за небакрай, дзе абавязкова ж ёсць

жилось, как не жилось, — //не потому, что холод был и голод"; "Увижу Чаусы опять — // и вновь приближу душу к свету, — // его захочет мне отдать // и то, чего теперь там нету").

Аднак малюнкi дзяцінства, юнацтва — не толькі гэтыя згадкі, а і тое, што ўяўляе сабой больш цэласную, аб'ёмную карціну. Ды аб'ёмнасць гэтая — не ў насычанасці паэтычнымі дэталямі і падрабязнасцямі. Яна ў іншым: у настраёнасці, што лёгка перадаецца і чытачу, бо ён ва ўсім, што сказана, абавязкова ж знаходзіць часцінку і свайго асабістага. Гэтаксама назаўсёды дарагога і непаўторнага, таго, адштурхоўваючыся ад чаго, і сам душой дабрэеш, бо разумееш, якім бы ні было жыццё, як бы не ламала яно цябе, але ў ім, жыцці гэтым, абавязкова ёсць тое, аднаго напаміну аб чым дастаткова, каб працягваць жыць далей.

Ці не таму лірычнаму герою паэта такой унутрана блізкай падаецца зіма? Ва ўсякім разе кніга "Вечное вре-

раўды пачынаеш верыць у ягонае прызнанне: "Я научился быть зимою, // а вот весной — смогу ли быть?" Гэта ідзе таксама ад асаблівага стану душы. Адсколь і асаблівага настраёнасці. У гэтым вытокі і не менш значнага прызнання: "Нежнее тишины, // чем снежная, не знаю".

Ды паэзія І. Катлярова падобнай тэматыкай, безумоўна, не абмяжоўваецца, бо яна, адлюстроўваючы пэўныя рэаліі, не толькі з імі звязана, а адначасова сягае далей, а лірычны герой у асобных выпадках паўстае настолькі маштабнай асобай, што не толькі сам з'яўляецца часцінкай Сусвету, а і гэты Сусвет умяшчае ў сабе, пачынаючы з таго моманту, як перад ім адкрываецца ўся бязмежнасць быцця.

*Я сам — безлюдная дорога,
я — шелест,
шорох, тишина.*

*И для последнего итога
я — бессловесная вина.*

Зямное ж жыццё — тое штодзённае, што прыносіць табе радасць (каханне да

кнігу цалкам не чытаюць), якія толькі тым і займаюцца, што выхопліваюць у пэўнага аўтара якія-небудзь недакладнасці, пралікі, слабыя месцы, атрымліваючы ад гэтага, як відаць па інтанацыі напісанага імі, задавальненне, што ледзь не пераходзіць (прабачце за рэзкасць) у экстаз.

Канечне, не ўсё адназначна і ў кнізе І. Катлярова, ды мне блізка пазіцыя тых рэцэнзентаў, якія ўмеюць радавацца чужою поспеху, як свайму ўласнаму. А што кніга "Вечное время во мне" — мастакоўскае дасягненне І. Катлярова, сумняваюцца не даводзіцца. Дый, на маю думку, пацранне рук ад радасці, калі пісьменніку штосьці не ўдалося, сведчанне не прычыповасці крытыка, а праяўленне ягонай звычайнай творчай зайздрасці ад таго, што ў некага атрымліваецца лепш, чым у цябе самога.

Хацелася б у апошнім сцвярдзенні памыліцца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

ВЫДАННІ

Сядзібы — ад магнацкіх рэпрэзентатывіўных замкаў і палацаў да дробнапамесных шляхецкіх

фальваркаў — займаюць асаблівае месца ў гісторыі беларускай культуры. Часта маючы адметныя архітэктурна-планіровачныя асаблівасці, сядзібы з'яўляліся важнымі асяродкамі назапашвання культурных каштоўнасцей. Некаторыя з іх уяўлялі сабой значныя прамысловыя комплексы. Шмат якія сядзібы набылі шырокую вядомасць як радавыя гнёзды вядомых мысліцельцаў і асветнікаў, дзяржаўных, грамадска-палітычных і рэлігійных дзеячаў. На жаль, большасць сядзібаў беззваротна зніклі, некаторыя захаваліся ў руінах ці стаяць занябаныя, частка сядзібных комплексаў выкарыстоўваецца сёння ў сацыяльна-культурных і гаспадарчых мэтах. У кнізе "СЯДЗІБЫ БЕЛАРУСІ" прадстаўлены тыя, што ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь і знаходзяцца пад аховай дзяржавы.

У памкненні за імгненнямі

У свой час выдатная руская паэтка Ганна Ахматава нямала здзівіла сваіх чытачоў, калі літаральна выдхнула: "Когда б вы знали, из какого сора растут стихи!..."

Сёння юнакі і дзяўчаты, якія спрабуюць свае сілы ў той жа паэзіі, нават не задумваюцца над пытаннем, адкуль такое?.. Ды і ніякія рэмінісцэнцыі ім не патрэбныя. Яны ўпэўненыя, што вершаваныя радкі прыходзяць да галавы, скажам, ад кахання, радасці, ці несусветнага шчасця. І гэта нармальна. У іх, як ні банальна гучыць, усё наперадзе. І "сор" — смецце, значыць, — таксама.

Вось і нясуцца яны стрымгалоў за дзіва-імгненнямі, спрабуючы іх затрымаць. Хоць на імгненне...

На такія думкі скіравала мяне знаёмства з салідным стосам вершаў і "вершыкаў" студэнтаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, якія пражываюць у студгарадку. За дзесяці гадоў тут упершыню чамусьці "прарвала" літаратура, а дакладней адзін з самых цудоўных яе жанраў — паэзія. Як-ніяк навучальная ўстанова — тэхнічная.

Папрацаваўшы з тыдзень над "літаратурнай сыравінай",

я не без здзіўлення адкрыў, што можа атрымацца неблагі літаратурны альманах. А тут яшчэ некаторыя студэнты падкінулі графічных малюнкаў, эскізы будучай эмблемы свайго студгарадка. Альманах з літаратурнага ператвараўся ў літаратурна-мастацкі... І вось ён убачыў свет. Даволі хутка, пасля таго, як матэрыял быў здадзены ў друк. А яшчэ праз некалькі дзён — яго прэзентацыя. Яна адбылася ў адным з самых прэстыжных студэнцкіх інтэрнатаў № 16.

Аўтары альманаха з ёмкай і смелай назвай «Дерзновение» — студэнты розных курсаў і факультэтаў. Іх набралася ажно 33. Але ў кожнага свая "боская іскрынка". Агульнае адно. Пра гэта піша ў сваёй кароценькай біяграфічнай даведцы адзін з аўтараў, студэнт архітэктурнага факультэта Вадзім Шабан: "Да літаратурнай творчасці мяне прывяло жаданне спыніць тыя ці іншыя імгненні жыцця. Менавіта сіла слова здольная на гэта..."

Але ў пагоні за імгненнямі і ў спробе спыніць, затрымаць іх прыходзіць да пачынаючых паэтаў (некаторыя сапраўды могуць стаць прафесійнымі літаратарамі) пэўны одум. У

аўтаркі даволі прафесійных вершаў, студэнткі факультэта транспартных камунікацый Святланы Дзяшук ёсць такія радкі:

*Сорваться с мотора,
понять и просить
Все,
что нельзя оспорить.
И с неба на землю
спуститься вниз,
Когда тебя требует
совесть.*

Гэта ўжо сапраўднае і сваё разуменне не толькі сэнсу жыцця, але і яго суровых законаў. Гэта блізка да спасціжэння таго, ахматаўскага, "сору".

Не хацелася б засяроджваць сваю ўвагу на мастацкіх і ідэйных вартасцях першай "літаратурнай ластаўкі" аднаго з самых прэстыжных і вядомых у нашай краіне ўніверсітэтаў. Проста прыемна паведаміць усёй нашай літаратурнай сябрыне пра тое, што такая кніжка з'явілася, хоць і невялікім накладам. Але ў гадоўных бібліятэках краіны яе можна будзе знайсці і прачытаць.

Мікола ТРАФІМЧУК,
выдавец і рэдактар альманаха "Дерзновение"

ВЫДАННІ

Міхась ГАНЧАРЫК, член-карэспандэнт Акадэміі навук Беларусі, буйны айчыны фізіёлаг

раслін, у даваенныя 20-я гады ў асяродку беларускай інтэлігенцыі быў больш вядомы як малады таленавіты пісьменнік, сябра літаратурнага аб'яднання "Маладняк". Яго пяру належыць шэраг літаратурна-навуковых прац, у тым ліку апублікаваныя ў 60-70-я гады ўспаміны пра беларускіх пісьменнікаў, з якімі яму давялося сустракацца і працаваць: Янку Купалу, Якуба Коласа, Цішку Гартнага, Канстанцыю Буйло, Максіма Гарэцкага, Змітрака Бядулю, Юрку Гаўрука.

У кнізе ўспамінаў "ШЛЯХ АД ПАЧАТКУ СТАГОДДЗЯ" таксама шмат месца адведзена апісанню сустрэч М.ГАНЧАРЫКА з гэтымі і іншымі вядомымі дзеячамі беларускай культуры і навукі. Ва ўспамінах таксама яскрава адлюстраваны шлях сялянскага сына да вяршынь навукі, паказаны рэвалюцыйныя падзеі пачатку ХХ стагоддзя, апісваецца праца ў Акадэміі навук.

ПЯТРО ПРЫХОДЗЬКА

Сповідзь святога грэшніка

Праведніку ў рай ляжыць
дарога,
Грэшніку — у пекла:
выбірай.
Антон Бялевіч

Людзям бліжкім нізкі
б'ю паклон.
Не забыць ніколі той часіны,
Як у раны юнацкіх дзён
Кветак я вымольваю
для дзяўчыны.

Стаў салдатам —
з фронту праз агні
Слова ёй адно паслаў —
кахая.

Не магу сцвярджаць,
што ў тыя дні
Не спазнаў ні смутку,
ні адчаю.

Марыў з любай крочыць
пад вянец, —
І звяртайся ўпотаі
да нябёсаў.
Ці ж лічыўся грэшнікам
баец,
Што адрываць быў
ад крыжа лёсам?

Загадалі —
стаць палітруком —
І ўся рота
той загад прымала.
Толькі горла пёк дакору ком,
Што казаў байцам
пра веру мала,

Што да храма Божлага тады
Я не мог прабіць
браню спантанна, —
Хоць зайжды службы
усе гады
Свайму краю
роднаму аддана.

Можа ў чымсьці і мая віна,
Што хлусню
сам слухаў моўчкі часам,
Калі трэба было
даць спаўна
Водпаведзь ёй людна
і сам-насам.

Лёс прывёў да Музы,
каб затым
Праспяваць пра радасці
і беды.
І цяпер, напэўна,
грэшны ў тым,
Што не ўсё сказаў,
што сэрцам зведаў...

Мне ж не трэба выбіраць
той шлях,
Які ў рай прывёў бы
альбо ў пекла.
Маё месца там,
на тых палях,
Дзе не ўсіх салдат
віхура ссекла!

Балада
адной даты

И что мне в имени твоём?
А.С. Пушкин

Адвялі куток салдату —
Пахавалі на радзіме.
Але толькі адну дату
Пад яго ўпісалі імя:

Дзень, калі мог нарадзіцца,
Бо дня смерці люд не ведаў.
Не хацелі ж памыліцца,
Ідучы за горам следам...

Шмат гадоў байца ўкрывала
Рассыпной зямлэй чужына.

Маці родная не знала
Нічагусенькі пра сына.

Нават чорнага ліста ёй
Не прыслана той зямлёю,
Дзе была вада густая
Змешана з байца крывёю.

У якім ён злёг паходзе,
Дзе была смяротнай рана?
У новае байца стагоддзе
Перавезлі прах з Афгана.

Побач з роднай маці і сына
Пахавалі жменьай праху.
Хай жа ведае краіна,
Колькі зведаў воін страху,
Мужнай горычы, як смела
Углядаўся ў вочы смерці.
Чорная імжа паспела
Дату згубы яго сцярці.

Не пытаць жа
у зямлі ўсёй —
Дзе, калі салдат загінуў.
А калі ён нарадзіўся —
Цётка ведала Грыпіна.

Усёй вёсцы на здзіўленне
Яна дзень той прыгадала,
І байца на свет з'яўленне
Пры нагодзе падказала.

І яна, напэўна, чула,
Што канец вайны жаданы
Там, дзе без грымот і гула
Вой апошні пахаваны...

Хай жа ў сонечным праменні
На магіле ззяе дата,
Што вяла ад нараджэння
Да апошніх дзён салдата!

Агонь і вецер

Вее свежы ў полі вецер:
Сэрцам чую, бачу я,
Як ідзе па цэлым свеце
Праз агні любоў мая.

Так было, што смерць хацела
Устаць уладна
над жыццём, —
Не магла ж душу ад цела
Адарваць ліхім агнём.

Час нагадвае сам плынна,
Як начамі на вайне
Часта любая дзяўчына
Снілася ў акопе мне.

Марыў я, каб да світання,
Што ўстае насустрач дню,
Не ўварвалася ў каханне
Злое полымя агню.

Калыхаў там вецер рэчку,
Узносіў вышай крылы мар.
Пагасіць мог дзесьці свечку,
А затым раздзьмуць пажар...

Мне ж вярнуў лёс майго края
Караней маіх вузлы.
Бо каханне не скарае
Ні агонь, ні вецер злы!

Хведар ЖЫЧКА

Юбілей Перамогі

Зіхцеў у квецені садоў
май векапомны сорок пяты,
з вайны вярталіся дамоў
загартаваныя салдаты,
што для нашчадкаў здабылі
і Мір, і Гонар, і Свабоду.
...А многія ж і не прыйшлі,
не паспыталі Славы мёду...

Стаялі моўчкі ля дарог
сіроты босыя і ўдовы.
Хто іх тады суцешыць мог
пустым, цяжкім казённым словам:

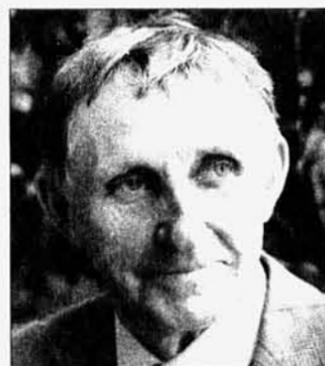
маўляў, фашызм перамаглі
і нашы праведныя справы...
Не ўсе з вайны дамоў прыйшлі —
быў горкім мёд агульнай Славы...

Чакала воінаў сяўба,
чакалі немаўлят калыскі
і забывалася журба
вянкамі ўсланых абеліскаў.
І ў незабыўны дзень вясны
была пашана яснай явай
тым, хто не змог прыйсці з вайны
не бачыў ўсенароднай славы.
Хто ж вінен ў тым, што пыл астыў
не з голаду — ля поўнай міскі,

што некаму ў быцці пустым
мазоляць вочы абеліскі.
Сп'янелым ад хлуслівых слоў,
аглухлым ад мелодый модных
адбіла памяць пра байцоў,
што адстаялі мір народам.
Мы адзначаем юбілей
цяжкай і горкай Перамогі,
яе зноў хоча хтось далей
адсунуць з пройдзенай дарогі.
Дык не дамо змарнець Зямлі,
таптаць гісторыю Дзяржавы,
успомнім тых, што не прыйшлі,
з вайны. Ім —

Слава! Слава!

ПАЎЛОК ПРАНУЗА

На курскай дузе

Праз пшаніцу рушылі ў атаку.
А насустрач нам свінцовы град.
Кожны колас важкім зернем плакаў,
Паратунку просячы ў салдат.

Тым зярнятам не бываць у жорнах,
Не рунець ім ранняя вясной.
На ўзараным полі чорным-чорным

Паў камбат на Захад галавой.
Мы не чулі, як нас смерць касіла,
Па-гвардзейску, люта бой вялі.
А над свежым курганом-магілай
Новыя зярняты прараслі.

Са мной на фронце
быў Купала

Ён нас вучыў і жыць і марыць,
Любіў, як бацька, арлянят.
Калі ж у сорок першым хмары
Зацьмілі дымам далягляд,

Ён клікнуў кліч да партызанаў.
Мы ўсе адчулі слоў набат.
Яны гаілі нашы раны,
На бітву клікалі салдат.

Глыбока ў сэрца мне запалі
Зярняты добрага святла.
Са мной на фронце быў Купала,
Са мною Беларусь была,
Калі мне слова не хапае,

Каб новы выснаваць радок,
К ягоным вершам прыпадаю,
Яны — крыніца, мой выток.

Карнавал

Скончан бой. Адваявалі.
Горда наш салдат ідзе.
Аж да пояса медалі,
Ардэны на шыр грудзей.

Выпіў чарку ў гонар свята,
З кім сюды імкнуўся ён.
У цяжкіх руках салдата
Заспяваў акардэон.
І знаёмых, мілых гукаў
Заструменіла рака.
Рукі ў бокі —

і на бруку
Урэзаў коннік казачка.

Ды з залівістым прысвістам,
Ды са словам не скупым.
Мінамётчыкі, танкісты
Рынуліся ўслед за ім.

З Беларуссю — Украіна,
З гордай Грузіяй — Урал...
Плошчы, вуліцы Берліна —
Пераможцаў карнавал.

Верш паэта

Верш паэта,
Бы тая ракета,
Што ўзнімаецца з касмадрома.
Покуль творыцца верш,
То арбіту яго
Вызначае паэт, вядома.

Толькі боязна аднаго,
Каб не быў гэты верш мнагаслоўны.
Нахіляе чупрыну над лёсам яго
Рэдактар — канструктар галоўны.

Візу даў: у набор.
Гэта значыць — на ўзлёт,
На арбіту людскога сумлення.
Як шчаслівы паэт,
Калі вершы яго
Не губляюць зямлі прыцягнення.

ПІЁТР ЧАРНЯЎСКІ

Вайна

Урывак з паэмы "Крыніцы"

Як хмара, свет увесь нам зацямяла
І пеклам паказалася яна.
Здавалася, што Боская няміласць,

Чарняўскі Пётр Піліпавіч нарадзіўся ў 1936 г. у вёсцы Грабаўка Гомельскага раёна. Скончыў Мінскі педагагічны інстытут імя М. Горкага. Працаваў ва ўстановах г. Гомеля. Апошнія гады — настаўнікам гісторыі Грабаўскай СШ, дзе цяпер і пражывае. Пенсіянер.

Вершы друкаваліся ў газетах, фальклорна-этнаграфічным зборніку "Роднае" (2000). На вершы паэта напісана некалькі песень.

Член Гомельскага літаратурнага аб'яднання "Пралеска".

Як кара, навалілася вайна.
І сталі падаць ніцма перад Богам,
А слабыя да ворагаў пайшлі,
Але святую веру ў перамогу
Больш моцныя панеслі, збераглі.

То не змірыўся з пеклам дух народа,
Мацней і гартавалася з году ў год.
Спрадзеку шанавалі сваю свабоду,
Як гонар, беларускі нёс народ.
...Тады хавала маці нас за печчу,
Як кат прыходзіў, вымагаў чаго.
Быў злым заўсёды твар,

бесчалавечным,
Таму так і баяліся яго.
— Мы не адны, у нас такая сіла,
— Шапталі між сабой у цем і глуш.
— Малицеся, —
матуля нас прасіла. —
Бог міласцівы — веры не паруш.

За мяжою

— Ці то праўда, што ты паэт? —
Запрашаюць мяне суседзі. —
І што з часам
Замежны свет
Пра цябе можа чуць ці ведаць:

— Што тут дзіўнага, —
Мой адказ, —
Так, вядома, той свет са мною.
Калі вершы пішу,
Кожны раз
Мне здаецца, што я за мяжою.

За мяжою
Звычайных спраў,
І пачуццяў усіх за мяжою,
І які б я
Вершык ні склаў,
З цэлым светам
ён звязан душою.

З усім светам —
Інакш не магу.
Мо, таму так і цяжка паэтам:
Ім здаецца —
Яны ў даўгу
Прад усімі людзьмі
І светам.

Цацкі

А вунь і мама! Многія дзеці, асабліва меншыя, падбегам спяшаюцца насустрач жанкам, што сустракаюць сваіх сцягачоў. Калатнеча. Гарыць Слуцк. Кажуць, там ужо немцы, а ім, бачыш, цікава паглядзець, дзе ўпаў і дыміць нямецкі самалёт. Божухна, што дзеецца, дзе ўціхаманка на дзядей?!
 Можна, так здаецца мне і Волі, што самая ўстрыожаная і грозная наша мама. З дубчыкам у руцэ. Пякучы той дубчык, ой пякучы! Аж зашчыпала спіна, як толькі ссмеіў яго ў маміных руках. Першая ўсё ж убачыла Воля. Яна большая, яе першая будзе і споведзь. Выдыхнула амаль шэптам: "Мама!"

Я адстаў на пару крокаў, таропка грабянуў, не разбіраючы, пад першым жа кустом бульбы ямку, з кішэні і запазухі выклаў, акрамя снарадзіка, цацкі, загорб, спяшаючыся, паклаў два каменчыкі зверху. Для памяці. Заўтра папрашу Волю, сходзім за сяло, сюды. Я забяру схованку.

На сотках у бульбоўніку мама ўжо выкапала сховану для ўсіх. Занесла пару дзяржак. Там ужо меншыя Ніна і Зіна. Круцяць галоўкамі, выглядаюць, як птушаняты з гнязда. А яны, мы, значыць...

Спяшаючыся, глытаючы і недагаварваючы слоў, прамаўляе перада мной і Воляй мама і дубчыкам спавядае нас. Паспявай толькі круціцца: "авой, авой, больш не будзем!"

Назаўтра мы з Воляй выбралі хвілінку, збегалі на бульбяны палетак за сяло. Знайшоў я прыкметныя зялёны кусты бульбы. Той самы. І блакітныя кветкі наверх — бульба якраз цвіла. Знайшоў і два каменчыкі, раскіданыя паўз выбраную ямку.

Цацка не было.
 Мінула яшчэ колькі дзён. Пазнікалі некуды чырвонаармейцы, не прыезджалі ў вёску і немцы. Каб іншы раз не рыкнула карова ці не заспяваў певень, то можна было б падумаць, што ў Замошшы жывуць адны нямыя. У вёсцы не было пошты, тэлефона. Ніхто не ездзіў і не хадзіў у Слуцк, ніхто з родзічаў не наведваўся і адтуль. Але сарока на хвасце даўно прынесла, што там немцы. Усё сціхла як перад канцом свету. Адзінае прасвятленне, як выліск сонца з-за хмары: знайшліся мае цацкі! Яны былі ў Вовы Палітруковага. На прызбе. Ён з імі гуляў.

Чуў ад людзей: калі хочаш нешта схаваць, каб ніхто не знайшоў, хавай навідавоку. Калі хочаш знайсці згодзея, не шукай далёка. Атрымалася па класічным законе і тут. Вова ішоў ад самалёта за намі з Воляй. Бачыў маю патайку і выграб яе. Сярод цацак былі нейкія прыборы, розныя каляровыя дроцікі. Найбольш каштоўным мне здаваўся компас. З ім было цікава гуляць. Паводзіш цвікам ці нейкай жалезкай і стрэлка компаса, няхай сабе і пад шклом, а слухае: варушыцца, бегае. Як ты захошаш!

Я пытаў пра цацкі, гаварыў, што мае, а Вова адварочваўся, маўчаў, або забіраў іх з сабой у хату. Нарэшце, калі нагуляўся з компасам, прамяняў яго на мой снарадзік. Памяняў я сваё на сваё. Такое, гавораць, бывае нярэдка. У тым пераканаўся неаднойчы сам.

Але я забег ужо далёка-далёка ўперад. А на той час, пра які расказваю, мы ўжываліся толькі ў вайну, хоць нармальнаму чалавеку гэта немагчыма. Лепш сказаць, мусіць, вайна ўжывалася ў нас, але і тут адна ненатуральнасць.

Калі трохі мінуў першы сполах, мы, малеча, пачалі свае пошукі па кустах пры лесе. Чаго толькі не знаходзілі?! Вінтоўкі, асабліва многа процівагазаў, патроны да вінтовак і аўтаматаў, сёдлы кавалерыстаў, ракеты і ракетніцы, пакеты на перавязку. Усё гэта дабро вайны стала нашымі цацкамі. Раскладвалі дзе-небудзь у акопе ці яміне агонь, напальвалі вугалькоў, шапкамі сыпалі туды патроны, а самі разбягаліся і падалі на зямлю. У розныя бакі світалі кулі. Асабліва цікава яны чыркалі па брустверы акопа, узнімаючы фантанчыкі пяску. І не дай Бог, калі нехта памыляўся ў лічбе, ускосваў і бег да разварушанага, раскіданага вогнішча ў акопе, а адтуль ляцела куля і чуўся хлапак стрэлу. Палілі на кастрах таксама макароны шэрага ці чорнага артылерыйскага пароху. Усё гэта, ці амаль усё меў кожны хлапчук. Вымаць кулі з баявых патронаў, высыпаць адтуль парох для падпеканак мог кожны няўмека.

Такія былі нашы забавы, нашы цацкі часу вайны.

Да адной цацкі мой сябар не мог ніяк падступіцца. Знайшоў на поплавце чорную патэльню міны. Ведаў, што гэта міна. Трапляліся яны яму. А гэтую разабраць, хоць плач, ніяк не удавалася. Не, — выра-

шыў, — ці я цябе, ці ты мяне. У неабдуманасці аж зацёкся злосцю. Паклаў на ссечаную калодку для дроў і абухом калупаў ударыў па тугой кнопцы, што тырчала пасярэдзіне...

Мацнейшая аказалася яна...

Галодны

Вайна застала на нашым сталі дзве буханкі крамнага хлеба. Мы, чацвярыца дзядей, нібы мышы, стачылі іх увачавідкі, нават крошак не засталася. І вось я ў бабы Васілісы на "пярэкарме". Такое слова прыдумалі сёстры. Ім не менш чым мне хацелася есці, ды яны сядзелі дома, а я шыба-

Уладзімір ПАЎЛАУ

ваў у бабін двор.

Баба Васіліса, цётка Алеся з дзядзькам Аляксеем і ягонай жонкай Хвядораі працавала ў калгасе і хоць небагаты быў працадзень, але мелі з чаго спячы хлеба.

І баба Васіліса пякла. Папярэдняй раніцай яна запарвала дзяху, рабіла рошчыну. Вечарам учыняла замес, накрывала накрывкай, ставіла на печ. За ноч некалькі разоў устала глядзець ці не паднялася цеста, ці не скінула накрывку і не паперла з дзяхы. Як адчувала, рупілася ў патрэбны момант. Запальвала газоўку, закасвала рукавы, мыла рукі і кулакамі — а во табе, а во! — мясіла цеста, асаджвала ніжэй.

Раніцай, калі выпаліцца ў печы і падмаецца пад, самыя нецярплівыя пыхцілі, у якія ўсыпаны ўжо сушаныя чарніцы, аж вывальваюцца з дзяхы, з бабіных рук. Яны першыя і трапляюць на шырокую круглую лапату, усланую сухім клянковым лісцем. Лапата гэтага, здаецца, толькі і чакала. За іх ды ў печ! І другі раз, і трэці. Адно паспявай лічыць, колькі будучых кулідак ссуне баба з увішняй лапаты ў жарало раскаленай печы. А ты, калі не паспеў вышмыгнуць за дзверы хлеба бабінага дзейства, сядзі цішком, пакуль не запычэцца і не пойдзе па хаце, аж заказыча пад лыжачкай, яго кіславаты пах.

Чаму нельга выйсці раней? А таму, коце-браце, як бразнеш дзвярыма — здрыганецца сцяна, пры якой печ, і сама печ. Скарынікі на кулідаках паколюцца. Яны стануць нібыта шчарбатыя, быццам дакараць-мудць гаспадыню: якая няўмека гэтак нас збэрсала!

Таго разу баба Васіліса якраз і пякла хлеб. Выпусціла мяне з хаты, калі і з печы праз сенцы, і з коміна праз зачыненую юшку вырваўся на волю дух гарачага хлеба. Ён запалоніў наваколле, плаваў у ім, здаваўся нейкім нябачным туманам — быў усюды. У тым нібы тумане я і ўбачыў яго.

Чалавек ішоў з агарода. Па разоры ў бульбоўніку. Дайшоў да нізкага, у дзве жардзіны, прасла, якое замяняла варотцы. Жардзіны высоўваліся і ў адзін, і ў другі бок. Цяжка пераступіў іх, праз двор моўчкі пакльпаў да хаты. З моманту, калі я ўбачыў яго, позірк нібы прыклеіўся да чалавека. Хто ён? Але ці трэба тлумачыць? Прахадзяшчы! Так у Замошшы называлі акружэнцаў. Іх многа ў вёсцы. Некаторыя, хто папрасіўся і каго з тых ці іншых меркаванняў прынялі, жылі з гаспадарамі па хатах. Большасць — у пустых амбарах і пунях, нацягаўшы сена і саломы.

Адкуль ты, чалавеча, з якога далёку тупаеш? Няўжо ўвесь час з пачатку вайны хваўся ў буданах, бедаваў у лесе ды кустоў? І вось абочныя сцэжкі прывялі ў бабін двор. Абшарпанага, няголенага, і, канечне ж, галоднага.

Трохі скачаўшы, зайшоў у бабіну хату і я. Баба Васіліса карміла акружэнца. Ён сядзеў за сталом і, угнуўшы галаву, сёрбаў капусту. Лыжка так і лятала то ў міску, то з міскі. Безупынку хадзілі жаўлакі над шчокамі, спяшаўся кадык. Але па тым, як чалавек пад'ядаў, прыходзіла запаволенасць. Раптам ён паклаў лыжку і ўзяў нож, нешта выкалупнуў з ладнай скібкі свежага хлеба. Затым яшчэ і яшчэ. Тым часам баба падліла капусты. Ён з'еў і дабаўку. Здаецца, здаволіўся. Устаў

з-за стала, падзякаваў.

— Чаму гэта вы павыкалупвалі ягады? — спытала баба Васіліса.

— Какіе ягады?

— Чарніцы. З імі хлеб спечаны.

— Извините, я подумал, что в хлебе мухи.

Перад развітаннем баба Васіліса адкінула доўгі ручнік на лаве, пад якім адпарваліся вялікія — па рэшату — бохаты круглага хлеба, памазаныя зверху разведзеным крухмалам. Ад гэтага боханы аж блішчаць. Узяла крайні, падала прахадзяшчаму. Каб не пяклося ў рукі, працягнула чыстую аначку. Параіла ісці на калгасны двор і паказала ў які бок. Там пуні, аборы, там ён сустрэне каго трэба...

Калі за ім зачыніліся дзверы, баба Васіліса павярнула ў кут, дзе віселі абразы, тройчы перахрысцілася перед імі:

— Божа літасцівы, заступіся Усявышні. Зберажы і памілуй майго сына Андрэя. Пашлі яму насустрач добрых людзей...

Пра нашага тату, — здагадаўся я, які перад вайной быў старшынёй сельсавета. Гэта на яго, на нашым сталі вайна застала дзве буханкі крамнага хлеба.

Папруджкі на штаны

У нашай хаце што куток — то і раток. Жылі тры сям'і бежанцаў. Найбольш я сябраваў з Валікам. Ён, яго старэйшая сястра Зоя, іхняя мама — з-пад Ленінграда. Валік трохі старэйшы за мяне і на ўгалавы большы. Але ўсе забавы і паходы нашы былі з ім. Як і ў той раз.

Сусед дзед Трахім перасушваў снапы лёну. Выносіў са свайго гумна, ставіў нахіпна да сцен. І так наўкруга ўсёй будыніны. Дзверы ў гумно расчынены на сцэж. Лён, відаць, вынесены. Дзед заняты ў гумне новым клопатам. Тупае, чутна, сяды-тады пра нешта разважае сам з сабою. Часам выходзіць. Моўчкі паўзіраецца то ў адзін, то ў другі бок. Відаць цікуе за намі, хлапчукамі. Каля гумна мы гуляем у вайну. Нам, бачыш, мала сапраўднай вайны, падавай яшчэ і гулі. "Акыш на вас!" — злосна ўшчувае дзед. Так нам здаецца. На самай справе дзед добры. Калі б хацеў прагнаць, вызырыў бы як бачыш. А сварыцца больш дзеля прыліку, гэта каб не збэрсалі дашчэнт, не перацёрлі на кастрыцу яго лёну. Хто з хлопцаў на нагах, не паспеў схавацца, той адб'ягае. Хто схаваўся, сядзіць пад снапкамі ціха, здаецца і дыхаць моцна баіцца. Адно сочыць са свае схованкі за дзедам.

"Ого, што гэта!" — раптам дзіўлюся я.

Пры самай сцяне за маёй спінай, нібы ўхутаная распушчаным снапком ільну, схаваная нейкая скрынка. Добра пазнаю — скрынка! Рассунуў сцябіліны ільну, бачу: да яе прымацавана доўгая шлейка. Праз скабу-аплік, відаць, зверху цягнецца ўніз, дзе заканчваецца дзвюма прыбітымі да скрынкі па розных канцах жалезнымі накладкамі. Ягамосця, значыць, на два плячы, — здагадаўся я. — Ускінуў і нясі. А паскі ёмка! Нешырокія, зялёныя, новенькія, толькі што, відаць, сатканыя. Мог бы і яшчэ колькі ласкавых слоў узгадаць паскам. Так яны мне кінуліся ў вочы, так я іх упадабаў, быццам яны даўным даўно былі мае. І штаны не трэба кожны раз падцягваць, — прыходзіць думка.

Знайшоў Валіка, шэптам паведамляю яму пра знаходку. Паказваю вачыма: там!

Цяпер самы раз адцягнуць увагу хлопцаў і дзеда Трахіма. Дзед Трахім уга як узрадуецца, што мы самахоць пойдзем ад гумна.

— Мы больш не гуляем, — заяўляем рашуча хлопцам. — Забылі: дома чакае

праца. — І вольнымі казакамі з падскокамі праз наш агарод спяшаем да хаты.

Перагаворваемся, як змоўшычкі, на-паўголаса. Забеглі ў двор, зайшлі ў хату. Валік ўзяў свой ножык і, ужо хавачыся ад хлапчукоў, з якімі толькі што разам гулялі, баючыся трапіць на вока дзеду Трахіму, прабіраем да знаходкі.

Вось і яна. Хвалюемся.

— Ды рэж ты, рэж, не цягни!

Валік — шась-шась — адрэзаў абодва канцы паска, прыбітыя жалезнымі накладкамі да скрынкі. Шмаргануў праз скабу-аплік. Схаваў пад кашулю, ножык сунуў у кішэню і мы — грэйма з-пад снапоў лёну ў школу.

З пачатку вайны школа не працавала. Цяпер у абодвух будынках школы гаспадары мы ды галкі ў комінах, мышы пад падлогай, совы ў падстрэшы ды вецер у былых класах і калідорах без вокан, ды... Адным словам, школа нічыя.

Хутчэй на гарышча! А як жа. Усе патаемныя справы робіцца не навідавоку.

Валік выняў з-пад кашулі — на ўсю расцяжку рук і болей! — зялёныя тканы паясок. Як вокам міргнуць, рашабасаваў на два няроўныя кавалкі. Сабе ўзяў большы, мне аддаў меншы. І ён і я адразу завязалі папруджкі на штаны. Цяпер іх, браце-коця, і сілком не сцягнеш. Як улітыя!

... — Каб ведалі, хто гэта зрабіў, вушы паабдзіралі б, — праз некалькі гадоў, калі я быў ужо ў чацвёртым класе, гаварыў мне мой настаўнік і сусед Іван Трахімавіч. — Мы з Іванам Левым пляжалі ў гумне за снапамі, адпачывалі перад рашаючым выходам на чыгунку. Міну, канечне, з сабой з атрада прынеслі. А дзед Трахім, бацька мой, нас вартаваў, распачаўшы перасушку ільну... Падумалі, што пасак адрэзалі Палініны хлопцы. Тыя з-пад сучкі яйкі пакрадуць. А на цябе з Валікам і ў галовы не прыйшло...

Вечарам пайшлі на чыгунку. Рванулі паміж Некрашамі і Заградзем. Але пакуль дато-палі туды, намучыліся. Міну хоць у руках нясі. Неслі па чарзе — то я, то Іван Ле-вы. Добра, бацька, вопытны чалавек, параіў узяць мяшок. Але і ў ім, несучы, рабрамі скрынкі спіны і бакі намучылі... Шчасце ваша, што на той момант вы з Валікам нам пад гарачую руку не трапілі.

— І праўда, шчасце, — кожны раз пагаджаўся я, калі заходзіла гаворка пра абрэзаньня паскі ў міне...

А папруджкі на штаны выйшлі тады ўсё ж хвацкія!

Арт-вакацыі

Кажуць, тое, як чалавек бавіць свой вольны час, адлюстроўвае яго асобу значна лепш, чым праца, якую ён выконвае штодня. Безумоўна, кожны выбірае адпачынак на свой густ. Але агульнае ў тым, што адпачынак прыносіць задавальненне і асалоду, прычым, як сабе, так і навакольным. З упэўненасцю можна сцвярджаць, што мастацкія канікулы прыносяць толькі станоўчыя эмоцыі. Не даводзілася чуць пра такое?

А вось удзельнікам фестывалю-конкурсу "Арт-вакацыі" даводзілася не толькі нешта чуць, але і ладзіць такі крэатыўны адпачынак, і ўдзельнічаць у ім. Нядаўна ў Мінску, у Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, адбыўся фінал пятага па ліку Рэспубліканскага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці навучэнцаў прафесійна-тэхнічных, сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і студэнтаў ВНУ. Сутнасць самога конкурсу раскрывае дэвіз: "Сучасная моладзь — вольная, мірная, у творчай прасторы..."

Арганізатарамі фестывалю з'яўляюцца Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і непазрэдна ўстанова адукацыі "Нацыянальны цэнтр мастацтва творчасці дзяцей і моладзі". Яго правядзенне абумоўлена ўвагай дзяржавы і грамадскасці да праблем культуры моладзі, выхавання духоўна-маральных каштоўнасцяў. "Арт-вакацыі" — важная падзея ў культурным асяроддзі студэнцтва. Да таго

ж, фестываль садзейнічае наладжванню і пашырэнню творчых сувязяў, развіццю і прапагандзе лепшых узораў творчасці, прычым не прафесійнай, а самадзейнай (!), на ўзроўні аматараў і энтузіястаў, спрыяе самарэалізацыі таленавітай моладзі.

У фестывалі бралі ўдзел лепшыя творчыя калектывы і пераможцы абласных і мінскага гарадскога аглядаў-конкурсаў мастацкай самадзейнасці навучальных устаноў. Больш як 400 удзельнікаў — прадстаўнікоў 23-х калектываў, атрымалі запрашэнне на фестывальнае выступленне ў Мінску. Жадаючыя аказалася значна больш, але колькасць прадстаўнікоў была абмежаваная — толькі тры творчыя калектывы з кожнага рэгіёна атрымалі шанец авалодаць галоўным прызам.

Кожны год фестываль "Арт-вакацыі" імкнецца да чагосьці новага. Раней, на самым пачатку, ён існаваў як аднажанравы фестываль: першы быў харэа-

графічны, другі — харавых спеваў і г.д. А цяпер у ім пазначыўся сімбіёз розных мастацкіх напрамкаў. І сёлета з'явілася адно новаўвядзенне: ў праграму ўключылі паказ тэатраў мод з Гродзенскай, Віцебскай, Мінскай абласцей, што прапанавалі свае лепшыя калектывы.

Конкурс праходзіў па 17-ці намінацыях. А галоўнымі ўзнагародамі сталі чатыры крыштальныя флаеры, вырабленыя па спецыяльным заказе ў Маскве (плануецца, што гэты флаер надалей захавецца ў якасці сімвалу конкурсу). Імі былі

ўзнагароджаны пераможцы: уладальнікі Гран-пры — танцавальны дуэт Ганны Мялешынай і Яўгена Малчаліна з БДУ культуры, вакальны ансамбль "Ad libitum" Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.Куляшова, народны хор "Вяснянка" Гродзенскага дзяржаўнага педагогічнага каледжа і народны тэатр моды "Стыль" Віцебскага дзяржаўнага прафтэхвучылішча №19 бытавога абслугоўвання насельніцтва. А ўсе ўдзельнікі імпрэзы атрымалі падарункі ад шматлікіх спонсараў і ганаровыя дыпломы-пасведчэнні аб удзеле ў конкурсе.

"Арт-вакацыі" былі вельмі добра арганізаваныя і праведзеныя без усялякіх збояў, што таксама надало упэўненасці канкурсантам. У гэтым была значная заслуга рэжысёра фестывалю В.Бабошына, які, прынамсі, зазначыў:

— Нягледзячы на закуліснае хваляванне, удзельнікі пацвердзілі сваё майстэрства, і кожны быў дастойным прэтэн-

дэнтам на галоўную ўзнагароду.

Слушнасці гэтым словам надаваў і задаволены выгляд саміх удзельнікаў, асабліва "навічкоў". Удзельнікі творчага калектыву тэатра моды "Стыль", што адразу ўзяў высокі старт, нягледзячы на дэбютнае выступленне ў конкурсе, дзяліліся сваімі ўражаннямі і адзначалі:

— Гэтая перамога падаравала веру ў сябе і упэўненасць, што наша мастацтва знаходзіцца на належным узроўні. І, канечне, нішто не заменіць тых стасункаў, з якіх мы пачэрпнулі шмат каштоўнага, убагачалі сябе і набраліся сіл і энергіі для стварэння новага. Хочацца, каб такія конкурсы множыліся!

Можна толькі пагадзіцца са словамі аднаго з членаў журы — галоўнага спецыяліста ўпраўлення кінавідэамастацтва Міністэрства культуры, куратара Спецыяльнага фонду Прэзідэнта РБ на падтрымку таленавітай моладзі Л.Балаўнёвай:

— Багатая і шчодрая на таленты беларуская зямля. Кожны атрымаў агромністы зарад станоўчай энергіі, што зыходзіла ад творчага майстэрства канкурсантаў. Можна з упэўненасцю сцвярджаць, што калі жыве і так інтэнсіўна развіваецца маладзёжнае і юнацкае майстэрства, то будзе жыць і развівацца наша краіна.

Кацярына ДЗЕНІСЕНКА,
фота аўтара

НА ЗДЫМКУ: калекцыя "Славянка" тэатра моды ПТВ №135 г.Маладзечна, кіраўнік Н.Рувіч.

Жывая музыка ў эфіры

7 мая, у Дзень радзі (а гэта ж акурат сёння!), віншуюць рупліўцаў эфіру, уславінаюць традыцый айчынага вяшчання, легендарныя імёны, непаўторныя перадачы, адзначаюць плён цяперашніх пошукаў...

Беларускае радзі апошнім часам імкліва развіваецца і — што відавочна для яго сапраўды масавай аўдыторыі — рэзка змяніла свой імідж. Адметным складнікам гэтага іміджа, каб не сказаць — самастойнай з'явай, доўгачаканай і цудоўнай, стала праца канала "Культура". А тут зусім нядаўна звярнуў на сябе увагу новы праект — супольны праект канала "Культура" і Беларускага саюза кампазітараў.

Другая серада кожнага месяца з 15.40 да 16.40 дае мажлівасць слухачам спрычыніцца да сапраўды жывога эфіру, дзе гук — жывы, галасы, дыялогі — жывыя. Тут ёсць жыццё творчай думкі, эстэтычнага пачуцця, энергіі музычнага таленту, бо ў вялікай студыі Дома радзі, адкуль ідзе трансляцыя "Музычных серад", збіраюцца і гутараць прадстаўнікі нашай сучаснай мастацкай інтэлігенцыі: кампазітары, музыканты, інструменталісты, спевакі...

Мікрафон вядучых — у спецыяльнага карэспандэнта, музыкантаў Таццяны Песнякевіч і яе калегі, музыкантаў, кампазітара, старшыні Беларускага таварыства сучаснай музыкі Дзмітрыя Лыбіна. (Ён запрошаны да ўдзелу ў новым праекце, больш падрабязны аповед пра які мы ў хуткім часе прапануем увазе чытача).

12 мая адбудзецца бліжэйшая, пакуль (і ўжо!) трэцяя "Музычная серада" на канале "Культура". Праграма чарговай сустрэчы ў вялікай студыі на Чырвонай, 4, уключае знаёмства з Фартэліянай санатай Уладзіміра Дамарацкага. Астатняе пакадаем у сакрэце, раскрываць які можа кожны, хто паслухае перадачу.

С.ВЕТКА

EUROVISION

БЕЛАРУСЬ — 12 БАЛАЎ!

12 мая ў Стамбуле адбудзецца паўфінал Міжнароднага песеннага конкурсу "Еўрабачанне-2004". Тысячы нашых суайчынікаў змогуць спрычыніцца да гэтай падзеі, паглядзеўшы тэлевізійную трансляцыю з турэцкай сталіцы і ўзяўшы ўдзел у інтэрактыўным галасаванні. Беларускія ўдзельнікі — дуэт "Аляксандра і Канстанцін" чакаюць падтрымкі сваіх прыхільнікаў, якіх апошнім часам паболела: і на радзіме, і ў бліжнім замежжы, дзе прайшлі бліц-гастролі нашых музыкантаў.

У гэтым пераканаў і канцэрт-акцыя "Беларусь — 12 балаў!", праведзены ў сталічнай зале "Мінск" па ініцыятыве 1-га Нацыянальнага тэлеканала. Выступіць у падтрымку першых беларускіх удзельнікаў вядомага міжнароднага шоу, скажаць ім добрае слова на дарогу, падараваць на ішчасце талісман пагадзіліся многія артысты айчынай эстрады, і не толькі яны. У той вечар выходзілі на сцэну першы намеснік міністра культуры РБ і пасол Турцыі ў нашай дзяржаве, дырэктар Мінскага планетарыя і прадстаўніца мэры роднага горада Аляксандры Кірсанавы ды Канстанціна Драпезы — Барысава. Беларускі дзяржаўны ансамбль "Песняры", кампазітар Ігар Лучанок ды кінарэжысёр Аляксандр Яфрэмаў, ду-

эт Ядвіга Паплаўская і Аляксандр Ціхановіч, салісты Іна Афанасьева, Наталля Тамела, Іскуі Абалян... Вікторыя Алешка прадстаўляла раманс пад "жывы" раэль Васіля Раінчыка. Хакеіст Руслан Салей прэзентаваў майку са шчаслівым нумарам "12" (столькі балаў мусіць набраць пераможца "Еўрабачання"). Аляксандр Саладуха прыйшоў з новай песняй. Зорка спорту Максім Мірны спяваў разам з Алесяй. Карыснымі парадамі са старэйшымі калегамі падзялілася 10-гадовая ўдзельніца і дыпламантка нядаўняга дзіцячага конкурсу "Еўрабачанне" Оля Сацюк. "Парвалі залу" гумарысты з беларускай каманды КВЗ. Новыя сябры нашых музыкантаў (пры гэтым яшчэ і канкурэнты) — дуэт з Рыгі "FOMINS & KLEENS" завіталі ў Мінск дзеля таго, каб аб'яднацца ў квартэт са сваёй "Песняй пра ішчасце", тэкст якой гучаў па-латышску і па-беларуску... Адбылася і "жывая" рэпетыцыя конкурснага нумара "Мой Галілей": усё на сцэне выглядала так, як мусіць у Стамбуле.

Такім чынам, беларуская дэлегацыя ўжо там. 12-га — эфір паўфінала. Калі нашаму дуэту шанцуе, можна будзе "пабалець" за яго і падчас трансляцыі фінала 15 мая.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Слухалі госця...

Сустрэча з ізраільскім кампазітарам, дырыжорам і піяністам Даніэлем Галаем адбылася ў Беларускам саюзе кампазітараў. Выкладчык адной з кансерваторый Тэль-Авіва, ён шмат вандруе па свеце — вядзе ў розных краінах курсы музычнай імправізацыі. Даніэль Галай — аўтар многіх інструментальных п'ес, твораў для камернага складу аркестра і саліста, дзе нібы ўсталявае своеасаблівы дыялог з музыкай сваіх папярэднікаў, з гістарычнымі стылямі, выкарыстоўваючы пры гэтым усе вядомыя сучасныя тэхнікі кампазітарскага пісьма. Імпровізацыя ж, на

Карані сп.Галай — ва Усход-

най Еўропе, і патрапіўшы на Беларусь упершыню, ён трохі павадраваў па нашых малых гарадах у пошуках яўрэйскага каларыту, духу колішняга мястэчка. На жаль, з таго каларыту нічога амаль не захавалася... Аднак госць наш упэўнены, што творчы дух клезмераў, яўрэйскіх музыкантаў-аматараў, папулярных і ў перадаванай Беларусі, — мэтанакіравана адраджаецца. І ўжо зноў успрымаецца як самабытная, але арганічная частка шматлічнай культуры беларускага народа. Гэта і робіць нас бліжэй адно да аднаго.

С.ВЕТКА

С.Б.

Спалучаны з Беларуссю

аформіць кнігу "Кто жывёт в море?", дык адбыўся невялікі казус: кальмары, якіх я намаляваў, усміхаліся, а ў сапраўднасці ў іх рота нават няма. За гэта і атрымаў заўвагі. Трэба было прыбіраць складкі ля вачэй, зрэзаць вугал рота. І калі маляваў усё тых жа малюскаў, то, як бы ні стараўся, знаходзіліся дробязі, якія мяне прасілі выправіць: вась блік у вачах паставіў так, што асьміног атрымаўся надта мудры. А я не мог блік гэты сцерці, бо прыбраў бы ўжо і вока...

— Аналізуючы вашы работы, здзіўляешся: разам з казкамі пра жывёл вы ілюструеце кнігі пра

У гэтай нізцы вершы з прывязанымі — перадусім Максіму Танку і Янку Брылю. Вершы гэтыя прыпадаюць на пасляваенны савецкі час, але яны не з патоку дзяжурных пра дружбу народаў СССР і сацкраін, — гэта шчырыя вершы, лёсавыя для паэтаў, можна сказаць, выпакутаваныя на скрыжалях часу даваеннага, самых ваенных гадоў, першых пасляваенных дзесяцігоддзяў. З Юльянам Пшыбасем Максіма Танка злучыў яшчэ даваенны, давераснёўскі час. Якімі блізімі, глыбока пачуццёвымі былі асабістыя адносіны гэтых паэтаў, я магу пасведчыць сам, бо бачыў, як Максім Танк абдымаў Юльяна Пшыбася на цэнтральным праспекце Мінска падчас адной з першамайскіх дэманст-

рацый 60-х гадоў — побліз дому, дзе тады Максім Танк жывіў. Не менш шчырыя братэрскія повязі былі ў Янкі Брыля з Мацеям Юзафам Канановічам, і я таксама таму сведка, як удзельнік аднаго з грандыёзных літвенчароў у Мінскім палацы чыгуначнікаў і прыяцельскай бядседы на "Сёмым небе" ў гасцініцы "Мінск". Сам я бываў гасцем М. Ю. Канановіча ў Лодзі, дзе ён жывіў, ад яго самога чуў пра яго ўлюбённасць у Шчару, над якой я ў Слоніме нарадзіўся, а малады ў даваенным часе пан Мацей Юзаф у вёсцы Дубраўка, што амаль насупраць слыннага сёння дому-адпачынку "Скрундзі", праводзіў не адно даваеннае лета.

Алег Лойка

«МАЛЮЮ ТОЕ, ШТО НЕ СКАЗАНА...»

Аксімай, слушнасьць якой нельга аспрэчыць, можна лічыць выслоўе "кніга — сябар чалавека". Сябар — гэта, канечне, выдатна: і парадай дапамога, і ў горы падтрымае, ды і спадзявацца на яго можна заўсёды. І галоўнае тое, што кожны прадстаўнік гэтага сар'ёзна можа сярод асляпляльнага мноства кніг знайсці сябра, блізкага па духу. І як цудоўна, што тыя, з якімі звёў у дзяцінстве лёс, застаюцца лепшымі дарадцамі на ўсё жыццё. А ў памяці не блякнуць фарбы, якімі паланілі нас малюнк-ілюстрацыі ўлюбёных кніжак. І вась — цудоўная магчымасць пазнаёміцца з такім чараўніком, які робіць казку "жывой". Барыс ПРАКАЗАЎ, мастак-ілюстратар смаленскага выдавецтва "Русич", — наш суразмоўца.

— Барыс Барысавіч, усялякая творчасць мае карані, якія непарыўна звязваюць яе з жыццём чалавека. А куды вядуць карані вашай творчасці?

— З творчасцю і маёй першай спробай намаляваць што-небудзь звязана вельмі цікавая гісторыя. Гэта было ў дзяцінстве. У нашай вёсцы не было дзіцячага садка, таму бацька (ён таксама мастак) браў мяне з сабою на працу. І вась аднойчы яму спатрэбілася намаляваць пано з выявамі рабочых. Усё б добра, ды толькі чамусьці не мог намаляваць сталявара. Доўга пакутаваў, пакуль не атрымалася. Задаволены выкананай працай, бацька вырасшы крышачку адпачыць на свежым паветры. Ну а я, канечне, часу не марнаваў: узяў фарбы і пачаў пэццаць. І пэндзаль мой чамусьці выбраў усё таго ж сталявара. Калі тата ўбачыў, што я нарабіў... Не, ён на мяне не сварыўся, а нават быў крышачку радасны ад таго, што сын зрабіў першыя крокі ў мастацтва.

— Ваша жонка таксама займаецца жывапісам. А вам не цяжка разам? Вы ж — два розныя чалавекі, у кожнага свой погляд, сваё ўспрыманне наваколля...

— Усё залежыць ад пэўнага чалавека. Мая асаблівасць у тым, што я заўсёды ўбіраю ў сябе ад іншых усё карыснае. Бачу, што ў маёй жонкі ёсць усё тое, чаго бракуе мне: і ў кампазіцыі, і ў майстэрстве жывапісу — ва ўсім. Мне гэта вельмі дапамагае. Мы ў адзін час нават кніжкі разам афармлялі. І вась той цеплынёй, светласцю фарбаў яна падымала нашы сумесныя работы. Адначасова, працуючы са мною над ілюстрацыямі, жонка таксама атрымала пэўныя "плю-

сы", таму што да яе прасіравага жывапісу без межаў дадалася арганізаванасць. Так і ў сумесным жыцці мы дапаўняем адно аднаго.

— Чаму вы, Барыс Барысавіч, вырашылі ўсё ж такі займацца кніжкамі, а не станковым жывапісам?

— Я лічу, што ў кожнага чалавека свая планка. І я сябе ніколі не адчуваў такім канцэптэуальным мастаком, які можа штосьці сказаць свету. А яшчэ адыграла ролю тое, што я вучыўся на аддзяленні графікі, дзе нам выкладалі майстэрства афармлення кнігі. І вась менавіта кніга падалася мне настолькі цікавай! Гэта здаецца, што робіш адно толькі малюнк. Зусім не! Там ствараеш вобразы.

— А што сталася штуршком для аздаблення кніг менавіта для дзяцей?

— Гэта, хутчэй за ўсё, звязана са старымі савецкімі мультфільмамі. Яны — казка, дзе хочацца пабыць вась самому. З дзяцінства я вынес іх чалавечнасць, цеплыню.

— Вы малюеце сваіх персанажаў, надзяляючы іх характарамі, персаніфікуеце кожнага, ці гэта звычайныя жывёлы, якіх можна ўбачыць і на фотаздымках?

— Канечне, жывёлы — гэта жывёлы. Але ж мы ствараем вобразы для дзяцей. А дзеці бачаць свет у лепшых яго праявах. Як у старажытнасці людзі надзялялі жывёл якімісьці боскімі якасцямі, так і мы цяпер пераносім на іх пэўныя рысы. І вельмі часта гэтыя рысы гіпербалізуем. Насамрэч, лісіца, можа, і не такая хітрая, а заяц не такі спрытны... Што датычыць маёй працы... Рэч у тым, што я вельмі ўжо захапіўся адухаўленнем сваіх герояў. Калі мне трэба было

зброю. Як жа так! Паміж гэтымі дзвюма тэмамі няма нічога агульнага...

— Калі я заканчваў мастацкую школу, дык проста не мог пісаць адну-адзіную карціну на дыплом. Не ведаю нават, чаму вырашыў зрабіць дзве дыпломныя працы. Тут, мабыць, і знаходзіцца адказ на пытанне. Адна карціна была ў халодных танах, а другая — у цёплых, сонечных. Я добра памятаю, што адна работа стаяла ў супрацьлеглым баку ад другой. Я нават сам здзіўляўся. Калі прыйшоў працаваць у нашае выдавецтва, дык маляваў на "цёплыя" тэмы, нібы дапаўняючы тое, чаго не халала ў кніжках майго дзяцінства. Але такая ж сітуацыя была і з кнігамі пра вайну. Выданні такога менавіта тэхнічнага ўзроўню зусім не было. А так хацелася ўбачыць усё пасля ўспамінаў дзядулі пра вайну, бацькавых расповедаў пра армію. Я і ствараў свае кнігі так, як бы мне хацелася ўбачыць пачутае.

І, мабыць, значнай падставай таго, што я пачаў маляваць тэхніку, быў такі выпадак. Аднойчы каля нашай вёскі спынілася магутная ваенная машына, і салдаты прапанавалі нам, малым, пакатацца. Калі нас пасадзілі ў тую машыну, дык здалася, што мы трапілі ў зусім іншы свет. Аказваецца, вайсковая тэхніка ўсярэдзіне пафарбаваная ў белы колер! А на гэтым светлым фоне — чорныя аўтаматы. Вась было эмоцый! Я хадзіў зачараваны цэлы месяц! А пасля ўбачыў гэткую ж машыну ў часопісе "Техника молодежи". Ну як было не захапіцца?!... І вась праз 25 гадоў з'явілася магчымасць "выказацца" ва ўласнай кнізе. Практыка паказала, што гэтыя кнігі маюць попыт і выклікаюць немалую цікавасць.

— Барыс Барысавіч, кожны чалавек ганарыцца прафесіяй, якую сам выбраў. За што вы любіце сваю?

— Мастак-ілюстратар у сваіх вобразах дапісвае тое, што не сказана, не заўважана ў неістотных, на першы погляд, рэчах. Я лічу, кніга — дзівосная і найцудоўнейшая знаходка чалавека, дзе арганічна спалучаюцца тэкст і малюнак. І сваю працу люблю за тое, што яна дазваляе спрычыніцца да гэтых знаходак.

Кацярына ДЗЕНІСЕНКА

Юльян Пшыбась

Дарогай з Наваградка

Янку Брылю і Максіму Танку

Доўга, доўга я быў там,
не будучы, зрэшты:
чытаў, блукаў у роздуме
па старонках краю,
падбіраючы ўсё бліжэй
да Завосся ў Парыжы,
у надзеі, што там яго колісь
і ўбачу, і пачую, адкрываючы
на кожным кроку
траву, што буе,
і квецце багата квету
першай жа песні
тады! у ваенны год! год ураджаю!..

У год? У які? У ніякі?
У кнізе той Беларусі,

Літвы, Кароны
ў лета, што доўжыцца ў сёння.

Ды узлёт выбразні
я зазямляў явай,
чакаў, калі дакрануся
да цвёрдага грунту,
вырвуся з ростайных
путай, з ілжывага кола
вакольных блуканняў,
даткнуўшыся далягладай
зямлі наваградскай.

Бачу Вілю, Нёман —
явай, а не прывідам! —
Тую ж зямлю і прасветласць,
за вуалькай
дажджу, бы са старасвецкага
здымку...
Нібы ў Вільню і не ўязджаю,
а скрозь павалоку
пазмы гляджу.

Нібы мне з замку і не бачны
за туманамі берагі Віліі,
Вілейкі,
а толькі чую іх шум з песні
мудрага Ліздэйкі,
з часоў Міндоўга вялікага,
грознага князя Вітаня,
Гедыміна жалезнага, знічоў,
дубоў — паганскіх багоў...

Ды што ж я не скарджуся,
як ён, у Эпілозе,
выгнаннік так ссамотнены,
ды па-беларуску:
"Гусанькі-лябеданькі, —
галосячы жална, —
скіньце мне па перыйку!" —
як той малец з казкі?

Ах, бо я ж адлятаю
выраем птушыным!
Прымроенага краю
не ўраню ні кроплі
(Плужанскай цёмнай пушчы
лісіцам азалочаны),
акрамя Свіцязі — чыстай,
як сляза, што,
ускіпаючы
ад утаропленага позірку,
засціць вочы.

Мацей Юзаф Канановіч

Дуброўка

Янку Брылю

Я ўласна маю гай дубовы
сярпом Шчары абагнуты —
ўзяты напярэймы
двума агнямі блакіту,
двума агнямі зор,
двума агнямі чаіц,
двума агнямі рэха.

Мая дуброва —
месца таемных стрэч
поўні і сонца
ў дні зацмення, —
і месца маіх стрэч
з цішшю
і з самім сабой
з успамінаў.

Мой дубовы гай трывае
ў сакаўным мурузе,
дзе ні мурашніка,
ні павуцінныя,
ні іржы камароў, —
у мурузе чыстым,
перамытым дажджом
і расой,
часаным грабянем вятроў
і ценем блуклівых
аблокаў.

У маёй дуброве
гербавыя, імянныя дубы —
як карыфскія калоны,
жлобленыя пяронам
і пяском —
падпіраюць лісцясты дах
з комінамі бусловых гнёздаў

Грыбы

Максіму Танку

шукаў я грыбы ў дуброве
шукаў я грыбы ў дуброве
набіраў я поўныя вочы
па самым вяццы павек:
касак
гільзаў
гранатаў
бункераў
акопаў
зямлянак
крыжоў
і зор на тумбачках
некалькі безымянных
курганоў
зрошаных чырвонай калінай

набіраў я поўныя вочы
набіраў па самым зубы
жолудзьяў залатазляных
выплаканых дубамі
кулямі пасечанымі

грыбоў у дуброве не было

Пераклаў з польскай мовы
Алег ЛОЙКА

Ёсць чары у забытым,
Прыемна нам сталеццяў
І жыць мінулым — гэткім мудрым,
Мы любім час далёкі ўспамянуць.
Мы сквапна цягнемся
К старым паэтам,
Каб хоць душой у прошлым патануць.

Гэтыя радкі Максіма Багдановіча можна з поўным правам аднесці і да музеяў — бяспэчнай скарбніцы, якая з пакалення ў пакаленне перадаецца, пастаянна папаўняецца. Уявіце, што раптам музеі зніклі, іх няма. Што мы пакінулі б сваім нашчадкам? Бяспэчтва. Тут дарэчы будзе нагадаць мудрае выказванне, што чалавек жывы, пакуль не парваўся срэбраны шнур, не раскалолася залатая чаша, не разбіўся

здзейсніць, але падвяла адсутнасць сродкаў. Падобныя праблемы і ў філіялах іншых літаратурных музеяў. Каб філіялы сталі, як кажуць, месцам паломніцтва наведвальнікаў, патрэбна яшчэ шмат працаваць.

— У мясцінах на Нёмане, дзе знаходзяцца філіялы музея Я. Коласа, штогод у дзень нараджэння паэта праходзіць свята "Каласавіны". Ведаю па сабе, бо не раз удзельнічаў у свяце, гэта заўсёды запамінальна...

— Само слова "Каласавіны" нарадзілася ў Мінску сярод супрацоўнікаў Коласаўскага музея ў 1985 годзе. І дайшло да Стаўбцоўшчыны, на радзіму песняра. З гэтага часу "Каласавіны" сталі рэгулярнымі, са сваёй арыгінальнай праграмай, штогод непаўторнай, з абавязковым выездам дэлегацыі з Мінска на радзіму народнага паэта. А напярэдадні ў музеі ў Мінску праходзіць

«Браму скарбаў сваіх адчыняю...»

Зінаіда Мікалаеўна Камароўская каля 30 гадоў працуе ў музейнай сферы, 17 з іх — дырэктарам Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, які сёлета адзначае сваё 45-годдзе. Нядаўна яе абралі старшынёй рады дырэктараў музеяў Беларусі.

Гліняны збанок ля крыніцы... Срэбраны шнур — гэта своеасаблівы вобраз духоўнай павязі часоў і пакаленняў. Уважлівым гэтага вобраза з'яўляюцца і музеі, якія зберагаюць, захоўваюць каштоўнасці. І шчасце для народа, калі багацце-скарб дораць чалавек: талент, мудрэц, геній. Іх няшмат. Натуральна, ім ствараюць музеі. Сярод іх, як гонар нацыі, — пісьменнікі. Дзяржаўных літаратурных музеяў у Беларусі некалькі. Галоўныя з іх — трох класаў — Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча знаходзяцца ў Мінску.

— Музей здаўна быў зберагальнікам каштоўнасцей, якія стварылі чалавечы розум і сэрца. Музей — скарбніца, але скарбніца своеасаблівая. У ёй "перапляліся" матэрыяльныя і духоўныя скарбы, якія аднолькава працуюць на чалавека. Кожны музей мае свой накірунак і свае задачы. А мэта адна: захаваць усё тое багацце, што мае музей, і перадаць нашчадкам, сучаснікам жа — раскрыць музейныя таямніцы сёння.

Наш музей — гэта не проста музей, а дом, дзе вітае дух чалавека, які насіў у душы Боскую іскру і сваім талентам уславіў родную Айчыну. Якуб Колас жывіў у ім 12 гадоў, з 1944 па 1956 год. Паэт вельмі любіў сваю сядзібу, якая нагадвала яму даўнія гады жыцця на Стаўбцоўшчыне.

— На прыкладзе музея Якуба Коласа хацелася б шырэй даведацца аб формах, накірунках дзейнасці музеяў...

— 45 гадоў назад Дом Коласа ўпершыню прыняў прыхільнікаў творчасці славагана песняра. Стваральнікам і першым дырэктарам музея свайго бацькі стаў старэйшы сын Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч. Ён узначальваў яго больш за 20 гадоў. З яго дапамогай былі створаны філіялы музея, і ў першую чаргу, музейна-эфектыўна сядзіба Смольня, дзе апошнія гады жыла маці песняра, брат Іосіф Міхайлавіч.

У музеі Якуба Коласа два аддзелы. Першы — навукова-фондавы, якім загадвае Антаніна Гарон. Тут сабрана больш за 30 тысяч адзінак: асабістыя рэчы паэта, рукапісы, кнігі з аўтографамі, фота і фоназапісы, мастацкая каласіяна і г.д. Аддзел захоўвае, апрацоўвае, памнажае спадчыну Коласа. З яго дапамогай выдаюцца асобныя кнігі, рыхтуецца поўны збор твораў народнага песняра.

Другі аддзел — аддзел навуковай прапаганды. (Загадчык Марыя Далідовіч). Тут вядуць вялікую работу па прапагандзе Коласавай спадчыны і наогул беларускай літаратуры. Рэгулярна праводзяцца экскурсіі, вечарыны, сустрэчы ў школах, вучылішчах, тэхнікумах. Заўсёды выклікаюць цікавасць нашы "Літаратурныя чацвяргі", прысвечаныя вядомым асобам, так ці інакш звязаным

з імем Я. Коласа ці Домам песняра. Штогод чакаюць дзеці з садкоў ці малодшых класаў Калядных сустрэч пад назвай "У гасцях у дзядзькі Якуба", дзе галоўныя ўдзельнікі свята — героі твораў Я. Коласа. Вялікае захапленне выклікае і тэатралізаваны ўрок-конкурс "Чароўны свет казак". Тут актыўна працуюць нашы навуковыя супрацоўнікі сумесна са школьнікамі, якія правялі артыстычныя здольнасці. Прыкладны накірунак працы і ў іншых літаратурных музеяў, але — са сваімі нюансамі, метадамі.

— Летась музей Якуба Коласа поўнасьцю памянў экспазіцыю. Раскажыце крыху пра яе...

— За час свайго існавання музей Якуба Коласа змяніў чатыры экспазіцыі: у 1959-м, 1972-м, 1982-м, і ў 2003 годзе адкрыта новая, якая адрозніваецца ад папярэдніх. Аўтары, стваральнікі яе мастакі-дызайнеры В. Ламака, Т. Голубева, Г. Двірнык. Тэхнічнае абсталяванне фірмы "Тэкстур" (кіраўнік Г. Захарык), якая выканала ўсе работы на еўрапейскім узроўні.

Ужо сам партрэт песняра, які сустракае наведальнікаў, настройвае на лірычны лад. Паэт на фоне нарачанскіх хваляў, з прыўзнятым настроем. Праз прызму галоўных твораў Я. Коласа паказаны яго жыццёвы і творчы шлях. Гэта паэмы "Новая зямля" і "Сымон-Музыка", трылогія "На ростанях", ранняя аповяданні і творы ваеннага часу. Мне здаецца, мы тонка, па-сучаснаму адлюстравалі ўвесь пройдзены шлях песняра, які быў не толькі творцам, але і мысліцелем, грамадскім дзеячам.

— Акрамя асноўнага музея ў Мінску, працуюць і філіялы. Ёсць яны ў музеяў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча...

— Філіялы — гэта наша другое жыццё. Як купалаўцы, багдановічаўцы не ўяўляюць сабе без Акіпаў, Ракуцёўшчыны, так мы — без Акінчыц, Альбуці, Смольні, Ластка, якія знаходзяцца на радзіме песняра, на стаўбцоўскіх берагах Нёмана. Загадвае ўсім комплексам філіялаў Мікалай Семяняка. Дапамагаюць яму пляменніца паэта Соф'я Міцкевіч, сваяк Георгій Міцкевіч са сваёй жонкай.

У філіялаў — свая праца, свае праблемы. Калі Акінчыцы (кальска паэта, адсюль жа пачынаецца "Шлях Коласа" ў драўляных скульптурах), Альбуць (кальска творчасці, Парэчча ў "Новай зямлі"), Смольня (адкрыта ў 1967 годзе) завершаныя, то Ласток, дзе прайшлі самыя юныя гады песняра, мы маем намер музейна-эфектыўна стварыць экспазіцыю, прысвечаную паэме "Сымон-Музыка". У задуме — аднавіць карчму на беразе Нёмана ў Мікалаеўшчыне. Гэтую ідэю яшчэ некалькі гадоў назад мы разам са Стаўбцоўскім аддзелам культуры (з яго загадчыкам, рупліўцам на ніве культуры А. Грэкавым) спрабавалі

Міжнародная канферэнцыя, на якой выступаюць з дакладамі пра творчасць Я. Коласа прыхільнікі яго таленту. Сёлета адбудуцца ўжо 20-я "Каласавіны".

— Сёння, каб існаваць, музеям даводзіцца самастойна зарабляць, мець пэўныя сродкі, акрамя бюджэтных. Якім шляхам зарабляюцца грошы?

— Гэта вельмі няпросты. Яшчэ гадоў 15 назад пытанне заробку грошай не стаяла так востра. Прымусліла нас само жыццё, якое карэнным чынам памянлася. А зарабляем сродкі ў асноўным праз экскурсіі і лекцыі ў школах. Сёння насталі часы, калі функцыі музея, акрамя захавання і прапаганды, змяніліся. Мы павінны ўлічваць запыты і патрабаванні наведвальнікаў. Таму шукаем іншыя шляхі, каб ісці ў нагу з часам.

— Ведаю, што ў музеі Я. Коласа добра наладжана выставачная і выдавецкая дзейнасць. Магчыма, тут можна нешта рабіць разам з іншымі музеямі?

— Сапраўды, нашы выстаўкі экспануюцца як у Беларусі, так і за яе межамі. Думаецца, маглі б мы скааперывацца з іншымі музеямі, асабліва з музеем Я. Купалы, каб гэта мерапрыемства было яшчэ большы розгалас. А накірунак выданняў... Выдадзена шэраг альбомаў, буклетаў, рознай сувенірнай прадукцыі. Штогод па выніках Міжнароднай навуковай канферэнцыі да свята "Каласавіны" мы выдаём зборнікі матэрыялаў (выйшла ўжо 18). І тут, у выдавецкай дзейнасці, маглі б супрацоўнічаць з іншымі музеямі, час нарэцце. Сёння выдаць, напрыклад, рэкламнаю ці сувенірнаю прадукцыю праблемна ў фінансавым плане. І мы ўдзячны ўсім, хто дапамагае музею.

— Цяпер, Зінаіда Мікалаеўна, калі вы ўзначалілі раду дырэктараў музеяў, мне здаецца, ёсць магчымасць рэалізаваць сумесныя музейныя ідэі, вырашаць праблемы...

— Сённяшні музей — гэта складаны інстытут, які павінен не толькі спажаваць, але і ўтрымліваць сябе, хоць бы часткова. А колькі яшчэ праблем у музеяў! Тут і адсутнасць выставачных, лекцыйных плошчаў, і дрэнныя ўмовы фондасховішчаў. Наспелі пытанні поўнай камп'ютэрызацыі музеяў, рэстаўрацыйных работ... Думаецца, рашэнне рады дырэктараў пачаць выданне часопіса "Музеі Беларусі" будзе сустрэтай з радасцю. Часопіс гісторыка-мастацкага ўхілу з элементамі метадычнага дапаможніка па шырокім спектры пытанняў музейнай дзейнасці сёння нам вельмі неабходны. Падобнае выданне ў Маскве існуе ўжо даўно.

Зараз мы ўжо ў пошуку тых формаў работы, якія будуць прыносіць найбольшую карысць як музеям, так і яго наведвальнікам.

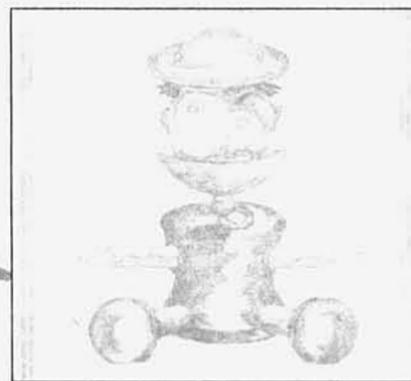
Яўген ХВАЛЕЙ

Вольга ЛЕШЧАНКА,
вучаніца 11-га класа Мінскай
тэхналагічнай гімназіі №13

Старонка для Дзяцей

На вялікі жаль, усё свед-
гыць пра тое, што нацыянальнай дзіця-
чай літаратуры не надаецца належная ўвага.
Асабліва літаратуры для “самых-самых маленькіх” —
дашкалят. Жалюцца і матулі, і выхавальніцы дзіцячых садкоў, і ме-
тадысты ўстаноў адукацыі, і тыя, хто працуе ў самім Міністэрстве
адукацыі, — маўляў, не пішуць беларускія аўтары для гэтай адмыслова-пат-
рабавальнай аўдыторыі. Я тыя, што пішуць, ужо даўно выдадзены. Што ж самае
кажуць і выдаюць, прайда, дадаюць пры гэтым, што сабекошт малесенькіх кніжак
такі, што выдаваць іх — сабе даражэй.

Зразумелі мы ўсю праблематычнасць гэтага пытання, калі самі надрукавалі ў рубры-
цы “ЛіМ-пытанне” вашы развагі на тэму развіцця дзіцячай літаратуры. Пагэлі паміж
сабой кумекаць: чым жа “ЛіМ” можа дапамагчы сваім будучым гэтагам, якія яшчэ
толькі-толькі вугаюцца хадзіць і іх маладым матулям? І высветлілі, што можам!

Вольга КУРТАНІЧ

ДЗЕНЬ

- Што робіць коцік?
— Вуркоча.
А дзятлік?
— Стукоча.
Што шэры воўк робіць?
— Вые.
А сонейка?
— Вочкі мые.
Што робіць рыбка?
— Пляскоча.
А соўка?
— Спаць хоча.
Што курачка робіць?
— Квохча.
А мышка?
— Чакае ночы.
Што робіць зайчык?
— Скача.
А наш сыночак?
— Плача.
Што робіць дожджык?
— Льецца.
А наша дачушка?
— Смяецца!

ЗДАРЭННЕ

Ля бухматай яліны
Збірай мядзведзь маліны:
Нанізвай, як пацеры,
Для мядзведзіхі-мацеры,
Для дачушкі і сына
Клаў у кошык пад яліну.
Ды пабачыла сарока,
Павяла зайздросным вокам,
Нарабіла-такі крыку,
Пабудзілася зубрыха,
І алень, і авадзень
Больш не спалі ў гэты дзень.
Скочыў заяц.

А зайчыха:
“Дзе, якое ў лесе ліха?”
Воўк наскочыў на лісу,
Расцярусіў ёй касу.
Атрымаў ён аплявуху
І абкусанае вуша,
Ды пабег без стрыму-ладу
Дзе мядзведзь
сняданак зладзіў.
А мядзведзь удохаць з’еўшы,
Кошык ягад самых лепшых
У бярлогу хутка знёс,
Выпнуўшы наперад нос.
Елі ўсе і рыкалі.

Чаму мяне не клікалі?

ГАЛУБОК

Люлі-люлі-люлі,
Да маёй Ганулі
Прыляцеў галубок
І па лаве скок-паскок.
Насыплю Ганулі
Зярнятак у люлю.
Будзе голуб есці
І калыску трэсіці:
Люлі-люлі-люлі...

БАГОЎКА

Багоўка, багоўка,
Хіба ты кароўка?
Табе трэба рогі,
Табе трэба ногі,
Табе трэба хвост.
Вось тады, багоўка,
Спраўная кароўка.

Толькі малы рост.

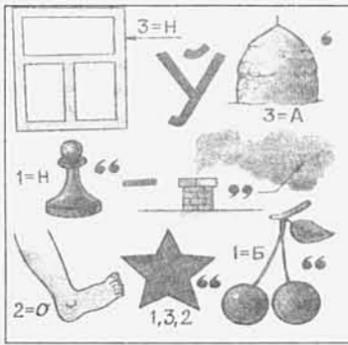
Аляксандр ОВЕН

Рабінка

У вёсцы пад вокнамі ба-
булінай хаткі расце рабінка.
Летам, калі прырода наўкол
буае, яе амаль не бачна. А як
толькі наступае восень, а по-
тым і зіма, рабінка “кідаецца”
ў вочы кожнаму. Яе чырвоныя
ягадкі зіхацяць і пераліваюцца
пад промнямі сонейка.

Цікава назіраць за птушч-
камі, што сядуць на галінкі
рабіны. Сваімі маленькімі
дзюбкамі яны дзяўбучы ягадкі і
раз-пораз круцяць галюўкамі. Я
здагадаўся, чаму яны так ро-
бляць: ягадка ж горкая.

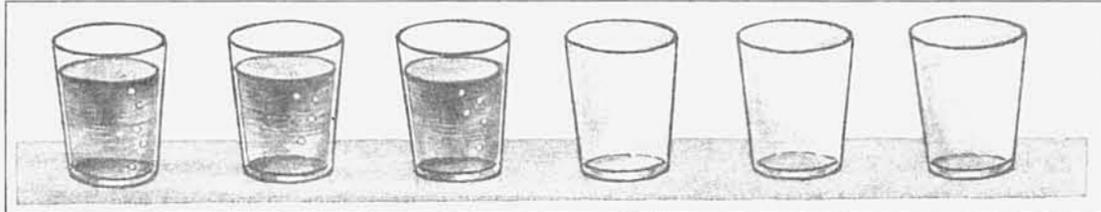
Разгадай рэбус

Алесь ПАТАПЕНКА

Мухамор

У лесе часта сустракаецца
грыб, які дарослыя абыходзяць, а
дзеці падфутбольваюць нагой.
Вы, напэўна, здагадаліся, гэта —
мухамор. Чаму ён так завецца?
Бабулька расказвала, што некалі
людзі не ведалі, што рабіць з му-
хамі, якіх было шмат у хатах,
асабліва летам, і якія балюча ку-
саліся. Нейкі разумны чалавек
раскрышыў мухамор у місачку і
заліў яго малаком. Мухі сядалі на
кавалачкі грыба і паміралі. Потым
пра гэтага чалавека гаварылі, што
ён мух морыць.

На сталае шэсць шклянак. Тры з іх пустыя, а ў трох наліта вада.
Зрабі так, каб пустыя і поўныя шклянкі чаргаваліся. Браць у рукі можна толькі адну шклянку.

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Загадкі

- Поўны
Крочыць
Па дарозе.
Пусты
Збочыць
Пры парозе.
- Знізу —
Рыдлёўка.
Зверху —
Карыта.
А разам
І рупар.
І пастка
Нібыта.
- Ён бязрукі
І бязногі
Мае
Невысокі рост.
Але вы яго
З падлогі
Не паднімеце
За хвост.
- На дрэве
Нарадзіліся,
У хаце
Пасяліліся.
У музей
Перабраліся —
Экспанатам
Назваліся.

Марыя ВАЙЦЯШОНАК

Бабулін Каток

Казка

Бабуля сварылася на Ката
кожны дзень. То зломіць вазон
на акне, дурэючы. То
перакуліць збан з малаком. А
то абарве фіранку на печы,
гойдаючыся на ёй, як на ёй, як
на гушкалцы. Ці разаб’е сподак
з міскаю, то ўзбарэцца з
карэлымі лапамі ажно на
падушку. Спіць, мышэй не
ловіць! Тыя раскашуюць сабе
ўволю — зноў у мяшкы з
мукой дзірка. Ведама, чыя
праца.

Аніякай ад Ката карысці,
лічыла Бабуля, адна шкода.
Сеў неяк раніцай Кот на
акне, стаў мыцца. Доўга
мыўся, прыхарошваўся: вочкі з
трыма донцамі — хітрымі
аконцамі, і за вушкам не
чорна. І раптам падумаў: “А ці
не памыць гэта мне за адным
разам і Бабуліна акно?”

Каб яно стала белае-белае,
памыў яго... смятанай.

Зноў крык і гвалт! Сварыцца
Бабуля, гультаём Ката называе,
пракудай.

“Ну ніяк не дагодзіш”, —
разважаў збянтэжаны Кот,
сеўшы каля кошыка, дзе
ляжала Бабуліна вязанне. Што
б гэта яшчэ зрабіць такое
добрае? “А звяжу я сам сабе
шкарпэткі!” — раскачаў ён
клубкі па падлозе.

Клубкі былі рудыя, чорныя,
белыя, шэрыя. “У самы раз! —
радаваўся Кот. — Я ж таксама
паласаты”. Круціўся, як
матавіла, скакаў верацяном.
Шортату нарабіў! Натрос
кастры, смецця, быццам
вясёлы калаўрот! Усё прадзіва
пераматаў, а пяткі ўсё роўна
голыя.

Зноў крык і гвалт! Сварыцца
Бабуля, як не плача. Жарт —
такі блгі Кот ў хаце! Толькі і
ведай, што кармі смачна.

“Хай сабе, буду пільнаваць
дзень і ноч, — вырашыў Кот,
— а зляўлю Бабулі мыш —
зраблю, нарэшце, добрую
справу!”

Доўга стаяў Кот у куце за
печку. Потым сеў. Потым
задрамаў. А калі прачнуўся ніяк
не мог зразумець: хто гэта
шапаціць у кошыку — Бабуля ці
Мышка? Бабуля таксама хадзіла
нячутна. Яна таксама любіла
пакорпацца ў мяшэчках з
сушанымі ягадамі, грыбамі,
пашамацець паперкамі. То
рукавом, то падлом махне,
зачэпіць, як Мышка хвастом,
што-небудзь, скіне з лаўкі. А
іншы раз, прачнуўшыся, ён ніяк
не мог разабрацца: ці гэта
Бабуля ніткі сучыць на
калаўроце, ці гэта цвіркун
гурчыць за печку...

Але хто гэта там, нарэшце?
Можна, высунуцца паглядзець?
Не, так добрую справу можна
сапсаваць адным махам. Трэба
выскокваць нечакана!

Кот скочыў... і адрозу трапіў
у Бабулін падол.

На гэты раз Бабуля
расмяялася ды так у падале і
вынесла Ката на падворак.
Маўляў, надакучыў надта гэты
свавольнік!

Што было рабіць! І
наважыўся тады Кот пайсці на
паляванне. Калі-калі, а цяпер
самы час пераканаць Бабулю,
як ён патрэбен у хаце.

Выцягнуўся пластом, каб
ямчэй было слацца па зямлі.
Навастрыў на плоце кіпцюры.
Хвост падабраў пад пасак,
маўляў, хвост ёсць хвост — у
вялікай бойцы ён можа і
перашкодзіць.

Ішоў цішэй за Бабулю, якая
ходзіць, нібы Мышка. Як
раптам... Каля плоту ў шуме
корпалася некалькі малых
птушанят. “Во будзе смажанка
для Бабулі!” — усцешыўся Кот.
Толькі наважыўся схаліць самае
жоўценькае, бы ячка, як нехта
балюча пацягнуў яго за каўнер.
Зноў Бабуля! “Не чапай
псклюкоў, тым больш сваіх! —
сварылася яна. — І калі ты
толькі пачнеш мышэй лавіць,
абібок!”

“Гэтага не рабі... гэта не
чапай... гэта не пабі... гэтага не
лаві, бо свой... Каго лавіць? І
мышы ж могуць быць свае”, —
у роспачы разважаў Кот. Як жа
болей не памыліцца?

Да наступнай раніцы ён
замкнуў на ключы ўсе дзіркі,
норы, скляпы і нават падпечак.
Усю цяжкую звязку прычаліў
да рамяня — цяпер ужо мышы
ўдзень нават не пагуляюць! Сеў
на акне і замурлыкаў:

— Я самы слухмяны ў
Бабінай хаце...

Песенька была такая ціхая,
такая шаўковая, што ён адрозу
ж і заснуў.

Ён паяў яе сабе на ўцеху
кожны раз, калі здараліся
непрыемнасці або зноў за што-
небудзь выгаворвала Бабуля. І да
яго адрозу прыходзіў сон. Кот
спаў на акенцы і на паленцы, на
камодзе і ў агародзе, на лаўцы і
на траўцы. Пасцелька — бачок і
жывоцік. А зваць яго як?
Лежабока? Гультай? Абібок? Не!
Бабулін Каток!

Таму што па начах ён знімаў
з папругі ключы, адчыняў
дзіры, норы, скляпы і падпечак
і, нарэшце, лавіў мышэй.

Малюнкi Івана БОКІЯ,
Аляксандра ЛЕНКІНА і Алеся
ПАТАПЕНКІ.

З мовай дрыбінскіх катрушнікаў мне ўпершыню давалося сустрэцца ў юнацкія гады, калі вучыўся ў СРПТВ. У групе было чацвёрта дрыбінцаў. Аднойчы запрыкмецілі яны ў мяне чырвонца. Адзін другому і кажа: "Гэты мікрэц нікога не скупае, аддзякні ў яго хаўбоў!" Я сапраўды, паіхнему не скупаю, аддзякнуй, дык яны да гэтага часу аддаюць.

прапускаючы бандытаў на баржу, дзе весяліліся іх укормленыя гаспадары.
Успомніў я пра выпадак з хаўбамі, калі Дрыбін зноў стаў раённым цэнтрам, а я працаваў у газеце. Паехаў спецыяльна, каб знайсці якога бывалага катрушніка. Параілі звярнуцца да Мікалая Шугоўскага. Той сустрэў мяне пытаннем:

прытаганіць акрэсы з акрушай (жонка прынясе сала з хлебам), тартасы і вохмар'ю (каўбасы і агуркоў), яўрышно скурляць (яешню сасмажыць) — і кірым да кімкі (і п'ём да ночы)... Выхлеўшы з-пад трэпеза, пачынаем мажджэрнічаць (Вылезшы з-пад стала, пачынаем працаваць)...
— Дапусцім, мань схаліў шкорні (я сапсаваў валенкі)?

(я, ты). Прафесійная мова і служыць для таго, каб маніць, абдурваць, у тым ліку з ўласною жбаху. Чытач разам з тым заўважыў, што прававіс гэтай штучнай мовы будзеца па ўзоры беларускай граматыкі. А калі вы знаёмы са слоўнікамі Георгія Юрчанкі, то здагадаецца, што радзіма гэтай мовы — іменна ўсходняя Магілёўшчына.

Любая штучная прафесійная мова складаецца, як правіла, з агульнаўжываемых перайначаных слоў па звычайнай граматыцы і мае выключна практычнае прызначэнне. У адрозненне, скажам, ад эсперанта. Расказваюць, у час вайны немцы перахапілі тэлефонную размову дрыбінцаў і ўзрушыліся: маўляў, у рускіх служыць невядомыя чужынцы. Мясцовыя паліцаі іх супакоілі. Не сакрэт, што тутэйшым людзям лемязень дапамог і змагацца з ворагам, і выжываць.

Штучная мова, што з пакалення ў пакаленне перадавалася дрыбінскімі хадзебчыкамі, сёння амаль цалкам страціла свой сэнс. Разам з прафесіяй. Паўляў людзі яшчэ ўплываюць у гаворку сёе-тое слаўцо, а моладзь ужо не цікавіцца ні мовай сваіх продкаў, ні яе гісторыяй. Хаця што такое "хаўбы", скупае і першакласнік.

А можа, калі і адродзіцца катрушніцкі лемязень? Добры абутак цяпер не ўсім па кішні, авось пачнем зноў лапці плесці, ды шкорні, а то і катрушкі мажджэрныць? Гэтую думку Мікалай Іванавіч успрыняў з суровай задуманнасцю і журботна прамовіў:

— Мерхляў, нарухі няскень! (Авечак, воўны няма!). Але чым чорт не жартуе — можа, і пахлім...

Цірыў па-катрушніцку

Міхаіл УЛАСЕНКА

НАШЫ ГОСЦІ — СЛАВАКІ

У БДПУ імя Максіма Танка, на факультэце беларускай філалогіі і культуры два месяцы вучыліся тры студэнткі III курса філасофскага факультэта Прэшаўскага ўніверсітэта Славацкай Рэспублікі: Габрыэла Вжэнтэкова, Івана Джундова, Яна Юскова.

Дзяўчаты вольна валодаюць чэшскай, англійскай, нямецкай мовамі, чытаюць па-балгарску, па-руску і па-беларуску са слоўнікамі.

На вялікі жаль, навучанне беларускай мовы і літаратуры ў Славацкай рэспубліцы не падмацавана належнай колькасцю дапаможнікаў і падручнікаў, няма нават славацка-беларускага перакладнага слоўніка. Магчыма, пачуць беларускую мову студэнты маюць толькі на лекцыях, практычных і семінарскіх занятках, вельмі мала літаратуры, газет, часопісаў, якія можна пачытаць, каб дасканаліць свае веды. У бібліятэках жа няма твораў беларускіх пісьменнікаў.

Студэнткі не дарма правялі свой час на Беларусі. З дапамогай выкладчыкаў С. Фацеевай, П. Міхайлава, М. Шаўлоўскай і іншых была распачата праца над перакладным славацка-беларускім слоўнікам, напісаны рэфераты па тэмах: "Сучасная беларуская проза", "Сучасная беларуская паэзія", "Сучасная беларуская драма".

Ад'язджалі дзяўчаты з Мінска з надзеяй і спадзяваннем на тое, што ў наступны раз яны прыедуць у Мінск і абавязкова будуць чуць беларускую мову не толькі на факультэце беларускай філалогіі і культуры, але і на вуліцах нашай сталіцы...

Юры ЧАРНЯКЕВІЧ

КАТРУШНІЦКІ ЛЕМЯЗЕНЬ

Між іншым, гэта не жаргон вядомай Элачкі-людэдачкай. Катрушніцкі лемязень (шапавальская мова — ад слова "катрушка" альбо "шапка") мае багаты дыяпазон слоў, які дазваляе весці лагічную гаворку на любую тэму. Нічога новага і незвычайнага ў гэтым няма, і дрыбінскі феномен — з'ява не ўнікальная. Уладзімір Даль у сваім славутым "Толковым словаре" шырока апавядае пра штучныя мовы. Можа хадзебчыкаў, карабейнікаў, шапавалаў, усялякіх мазуркаў, тарабарская мова, якой і сёння фарсіць гуллівая моладзь...

Наконт тарабаршчыны Даль нават прыводзіць анекдатычны прыклад. Двое братаў у прысутнасці бацькі рашылі пасакрэціцца. Каб заблытаць сэнс гутаркі, прыбаўлялі да кожнага слова склад "хер": "Хер-брат, хер-пойдем. — Хер-куда? — Хер-в кабак". І тут бацька: "А хер-кнут видели?"

Вядомы з гістарычных раманаў выраз "Сарынь на кічку!" належыць волжскім піратам. Такую каманду яны падавалі бурлакам, і тыя, не маючы пры сабе ніякай зброі, бяспрэчна павінаваліся,

— Бульва цірыць па-катрушніцку?

— Не, — адказваю, — я па-вашаму толькі два словы скупаю — "аддзякні хаўбоў".

— Хаўбоў, — жартуе, — я табе не аддзякнуй, а да трэпеза пахлім, павучымся, бо ты, бачу, па-нашаму сапраўды ні макея (ні х...) не скупаеш.

Пахлілі, значыць, мы з ім да стала і тут, добра накірыўшыся, я таму-сяму падвучыўся. Заўважце, як падобны гэтыя два словы — кірыць і цірыць (пліць і гаварыць). Відаць, адно без другога ў дрыбінцаў не існуе.

Яшчэ да вайны, будучы юнаком, Мікалай Іванавіч абшываў амаль усю Беларусь. На Смаленшчыне бываў, на Браншчыне. Збяруцца кампаніяй, закінуць прычындалы за плечы, і пахлілі. Мову ён цяпер крыху падзабыў, але лішні кіпішак даволі прасвятліў яго памяць. Шугоўскі распавядае:

— Апынуліся мы, скажам, у хор'і (вёсцы), недзе на Віцебшчыне. Крычым: "Каму валенкі валіць?!" — "Мне! — адгукваецца куж (гаспадар). Ну і пахлілі (і пайшлі). Куж — гардзеі на трэпез (бутэльку на стол). Жбаху

— Наскрабень ухляваць у бакрушнае хор'е! Ці плавушыць хаўбы, бо куж адчукае (Трэба ўцякаць у другую вёску, ці плаціць грошы, бо гаспадар адлупцуе).

— А калі зашнэйдарыць (зашыць)?

— Скупаю, бадухай (разумею, іголкай). Чытач, напэўна, ужо сам скупае, навошта служыць катрушніку прафесійная мова. Але цірым далей.

— Ну вось, скажам, я, ваш памочнік, мадады мікрэц, уздумаў на вечарынку, або да мясцовай дзяўчыны схадзіць.

— Хлі, калі воліш, на кугралку, ці да шыхты (Тут пераклад яўна залішні).

Дарчы, калі якая дзеўка, няхай сабе і дрыбінская, выходзіла за катрушніцкага сына ці за катрушніка замуж, уся яе радня, кажучы, горкімі слязьмі плакала.

— Вяртаецца вы, нарэшце, у хорт (дамоў). Што жбаху кажа?

— Ці сайка хаўбоў замаксали (Ці многа грошай зарабілі?). Мікра, — ціру, — расчуквальнікі ад'яперылі (Мала, — кажу, — разбойнікі адабралі).

Нывьпадковы займеннік "мань"

"Як справы? — У асноўным, крымінальныя", — жартуюць героі ягоных твораў. З чаго становіцца зразумела, што госць наш піша дэтэктывы. Ён добра знаёмы чытачам, як аўтар шматлікіх твораў і кніг ("Гульні капрызлівай дамы", "Груз нябесны", "Заказ на дваццаць пятага", "Другі ўзровень" і інш.), а таксама п'ес і сцэнарыяў тэлефільмаў ("Справа лейтнанта Прыблагіна", "Эфен", "Кент"). Акрамя таго Сяргей Трахімёнак — член Саюза пісьменнікаў Беларусі і Расіі, доктар юрыдычных навук і аўтар сур'ёзных навуковых прац у галіне метадалогіі забеспячэння бяспекі краіны.

СЯРГЕЙ ТРАХІМЁНАК:

"У КНІГАХ — СХЕМЫ, ПАБУДАВАННЯ ПА ПРЫКМЕТАХ"

ПРАЦА І ЁСЦЬ ТВОРЧАСЦЬ

— Адказная праца перашкаджае ці ўсё-ткі дапамагае творчасці?

— Любы вопыт чалавечага жыцця, прафесійных адносін абгачае, насычае пісьменніка. Але адказная, сур'ёзная праца, вядома ж, перашкаджае, забірае той час, які можна было б аддаць творчасці... Ды перш чым кідаць працу і сядзець пісаць, ствараць, трэба набыць пэўны жыццёвы вопыт, рэальны вопыт... Часам я лаўлю сябе на думцы, што праца і ёсць творчасць, аднак гэтую творчасць мы, людзі, даем адзін аднаму, тады як Пісанне, Стварэнне, — тое, што даецца Стваральнікам.

— А вышы, Сяргей Аляксандравіч, дэтэктывы: прызыванне, патрэба душы ці лагічны працяг працы?

— Не лічу сябе сапраўдным дэтэктыўшчыкам, як гэта разумее чытацкая публіка. Мяркуюце самі: "Злачынства і пакаранне" Дастаеўскага таксама дэтэктыў, таму што там ёсць тэма расследавання злачынства. Аднак жа дэтэктывам гэты твор ніхто не лічыць!

Я пішу прозу і заварочваю яе ў вострасюжэтную "абортку". Пры гэтым імкнуса да псіхалагізму, пранікненню ў характары персанажаў.

— Традыцыйнае пытанне: вышы сюжэты бяруцца з жыцця ці прыдумваюцца?

— Думаю, кніжныя героі не бяруцца з жыцця, што б там ні казалі. Таму што немагчыма ўзяць жывога, складанага чалавека, з усімі нюансамі ягонага характару, спрэчнымі думкамі і перападамі настрою і "ўстаўціць" пад кніжную вокладку. Нават самага-самага цікавага і незвычайнага героя. Таму, на маю думку, усё, што ёсць у кнігах, — хіба толькі схемы, вобразы, пабудаваныя на некалькіх характэрных прыкметах акаляючых нас людзей і абставін. І ўзнікаюць падобныя схемы ад нейкага штуршка; ці то ўражваюць, ціснучы на цябе падзеі, ці то характары тых, хто аказваецца побач. Да прыкладу, у маім рамана "Заказ на дваццаць пятага" ёсць авантурная і вясёлая гераіня — журналістка "Эл. Ша". Яна піша вершы і спрабуе ўсталяваць сувязі з наркамфіяй для таго каб напісаць артыкул-расследаванне ў газету. Многія пасля выхаду кнігі адзначылі, што "Эл. Ша" — гэта пазтка Любачка Шэлег, жой, на жаль, сёння ўжо няма сярод нас... Так, пісалася з яе, аднак гэта не люстэркавы адбітак, а самастойны персанаж.

— Ну а як наконт таго, што вышы героі жартуюць, быццам у іх "амаль усе справы крымінальныя"?

— Нічога дзіўнага, я шмат гадоў быў практыкам, працаваў і следчым, і операм. Аднак ужо гадоў пятнаццаць як займаюся навукай і выкладчыцкай працай.

АД ПРОДКАЎ-БЕЛАРУСАЎ...

— Раскажыце аб працы над тэлефільмамі, чаго тут больш: радасці ці расчаравання?

— Больш — расчаравання. Мо з таго, што ў мяне "візуальнае мысленне" і калі я пішу сцэнарыі, як бы бачу свой твор... Але сцэнарыі "ажыўляе" рэжысёр, які бачыць фільм па-свойму і да таго ж мае шмат праблем ці то фінансавага ці то тэхнічнага характару. І як вынік — не тое, што бачыў і вынасіў сам... Думаю, так бывае ва ўсіх сцэнарыстаў, і таму больш-менш спакойна адносуся; прызываюцца ці што...

Аднак падабаецца тое, што часта для таго каб напісаць твор ці пакаласці ў сцэнарыі той ці іншы выпадак, трэба шмат вандраваць, у тым ліку і за межы Беларусі, да прыкладу, у Сібір.

— Вы, трэба сказаць, самі з Сібіры. А дзе ваш асноўны чытач: на Беларусі ці ў Расіі?

— Я пішу творы па-руску, аднак скажыце дзе жыве мой асноўны чытач, цяжка. Зараз няма ў часопісах аддзелаў пісьмаў, таму згублена сувязь паміж чытачом і творцам. Мяркуючы па тым, што кнігі на рускай мове распаўсюджваюцца і на Беларусі, і ў Расіі, то павінны быць прыхільнікі і там, і там.

І яшчэ... сапраўды я сібірак, аж у

трэцім пакаленні, і нарадзіўся ў Расіі. Аднак мой прадзед да 1910 года жыў у Віцебскай губерні, так што маю беларускія карані. Праўда, і ўсе тры пакаленні родзічаў так ці інакш вярталіся на Беларусь. Да прыкладу, дзед тут ваяваў у Першую сусветную, бацька — у 19-ць гадоў будучы памочнікам камандзіра ўзвода сапёраў, удзельнічаў у фарсіраванні рэк Проны, Нёмана, Бярэзіны, дайшоў да Берліна... Ад продкаў-беларусаў мне засталіся прозвішча і некаторыя рысы характару (думаю, акрамя сціпласці і памяркоўнасці).

— Як вы лічыце, ці настане той час, калі творца зможа жыць за кошт ганарараў са сваіх кніг і фільмаў?

— Тое, у якія ўмовы трапілі сёння людзі інтэлектуальнай працы, выклікае хіба што шкадобу. Хаця... тут ёсць свой станоўчы бок. Гэты працэс падзяліў творцаў на тых, хто прыйшоў у літаратуру зарабляць грошы і тых, хто спрабуе прысутнасцю ў гэтай сферы вырашыць праблему ўласнага прэстыжу, падняць свой сацыяльны статус.

У свеце існуе два спосабы жыць за кошт выдання сваіх кніг. У дзяржаве, дзе пісьменніка дзяржава не падтрымлівае, стыхна ўзнікае пісьменніцкая іерархія, у якой тыя, хто знаходзіцца на вяршыні, запатрабаваны і могуць жыць за кошт сваіх твораў і кніг. Астатнія вымушаны шукаць іншыя крыніцы існавання і... праўдамі-напраўдамі прабівацца да вяршыні.

Тады як пры дзяржаўным рэгуляванні ўзнікае неабходнасць вызначыць адэкватнасць аплаты інтэлектуальнай працы, хаця б адносна затрат фізічнай працы для ўсіх пішучых. Паглядзіце, колькі зараз настальгічных успамінаў пра стаўку савецкіх часоў за аўтарскі аркуш! Можна было няблага жыць і таленавітаму, і не...

Не ведаю, што лепш, што горш для літаратараў: рынак ці тое, што мелі раней: планавая, штучная запатрабаванасць усіх і кожнага з высокай аплатай. Пры першым варыянце "вымываецца" так звана эстэцкая, элітарная літаратура, пры другім — ствараюцца вузкія пісьменніцкія кланы, якія кормяцца за кошт тыражоў, не прапускаючы астатніх. Хаця, кланавасць (ці прыкормленасць) існуе і пры першым варыянце...

Праблема, думаю, у іншым: як не пісаць, калі не можаш не пісаць.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

Хто хоць капі-небудзь дакранаўся да лістоў ваенных гадоў, таму вядома трапяткое пачуццё, якое выклікаюць яны — жывыя дакументы чалавечай душы. Вось яны... Перада мною. На самаробных канвертах адрас: Палавая пошта 34530. Гусеву С.Н. Зваротны адрас: Масква, вул. Вароўска-

гора — страціў блізкіх яму людзей. І трэба было знайсці сілы, каб загнуць у сабе боль.

Ліст ад 17 жніўня 1943 года: "Дарагі Сіпанці! Атрымаў твой ліст, сардэчнае за яго дзякуй. Рады, што ў радах нашай гераічнай арміі б'еш ты праклятых немцаў. Гэта зараз самае галоўнае ў нашым жыцці.

Што ў нас новага? Прыбыла з роднай зямлі сям'я кампазітара Цікоцкага. Прыбылі акадэмік Прыляжаеў і яшчэ адзін прафесар, якія два гады прабывлі ў нашай паланёнай ворагам сталіцы.

Атрымаў я ліст ад сваёй сястры-партызанкі. Піша яна, што мая сям'я — жонка і сыноч — арыштаваныя немцамі яшчэ ў мінулым годзе і адвезены ў канцэнтрацыйны лагер. Як бачыш, справы ў мяне страшна няважныя... Што ж рабіць? Трэба помсціць ворагу, помсціць усімі сіламі, усімі сродкамі.

На гэтым бывай. Прывітанне ад усіх хлопцаў.

З сяброўскім прывітаннем." Гітлераўскія злачынцы забілі жонку Міхася Лынькова і яго сына Марка. Той жа лёс напаткаў і

спадзяёмся, што хутка паедзем, нарэшце, у нашу родную Беларусь.

Што новага ў нас? Ужо два тыдні, як у нас з'явіўся Клімковіч, прыляцеў з родных краёў. Ты б яго не пазнаў зараз: схуднеў у нямецкім тыле да немагчымага, высах, як трэска, адрасціў вусы. Ён быў адзін, жонка з дачкой засталіся яшчэ там, але іх пераправяць.

Такія нашы навіны. А галоўныя навіны зараз на франтах. Душа радуецца за нашы перамогі. Прывітанне табе ад усіх нашых таварышаў."

У верасні 1943-га ў зводках Саўінфармбюро з'явілася назва новага франтавога напрамку, на якім пачалі наступленне нашы войскі, — Гомельскі. 20 верасня Стаўка дала другую назву Цэнтральнаму фронту — Беларускаму. Пачыналася вызваленне Беларусі. Гэтай падзеі газета "Савецкая Беларусь" 25 верасня прысвяціла спецыяльны выпуск, у якім быў апублікаваны артыкул Міхася Лынькова "На парозе Беларусі".

26 лістапада — новая радасная падзея: войскі Беларускага фрон-

«Душа радуецца за нашы перамогі»

Малавядомыя лісты Міхася Лынькова

сям'ю брата Рыгора. Акупанты абрабавалі і разбурылі дом пісьменніка на вуліцы Апанскага ў Мінску. Зверствы, якія чынілі фашысты, выклікалі пякучую нянавісць.

Самае галоўнае ў нашым жыцці — перамога над ненавісным ворагам — гэта думка праходзіць праз лісты Лынькова. І ён сам рабіў многае, каб наблізіць час перамогі.

На пачатку вайны старшы батальённы камісар Лынькоў быў на Заходнім, Цэнтральным і Бранскім франтах. Рэдагаваў газету "За Савецкую Беларусь".

У 1942-м яго выклікалі ў Маскву, распараджэнне ЦК КП(б) Беларусі. Працаваў у арганізаваным там беларускім выдавецтве, удзельнічаў у выпуску агітплатката "Раздавім фашысцкую гадзіну!". Слова Міхася Лынькова, якое клікала да перамогі, гучала па радыё. Яго нарысы і публіцыстычныя артыкулы ўвесь час друкавалі газеты "Правда", "Известия", "Савецкая Беларусь".

Уявіце, як ён чакаў, калі зноў вернецца на родную зямлю, вызваленую ад захопнікаў.

Трохі скажу і пра гісторыю ліставання Лынькова і Гусева.

Сіпа Нікіфаравіч Гусеў — былы камандор легендарнага крэйсера "Аўрора", удзельнік штурма Зімняга, ваяваў чырванафлотцам у Грамадзянскую. (Памёр у 1986-м на 89-м годзе жыцця). У 1933-м Сіпа Гусеў скончыў Камуністычны інстытут журналістыкі імя Кірава ў Мінску. Працаваў рэдактарам літаратурна-мастацкага альманаха "Атака", рэдактарам радыёкамітэта, дырэктарам Дома творчасці пісьменнікаў. У той час пазнаёміўся і пасябраваў з Міхасём Лыньковым, які належным чынам ацаніў першыя кнігі Сілы Гусева — зборнік аповядаў "За жыццё" і аповесць "Шлях юнака".

У 1943 — 1944 гадах, у той час, калі вялася перапіска з Лыньковым, Гусеў быў партгорам дывізіёна гвардыйскага мінамётнага палка. Цёпла і сардэчна ўспрымаў ён кожную вестачку Міхася Лынькова.

Ліст ад 14 верасня 1943 года: "Дарагі Сіпан! Атрымаў твае лісты і апошняю паштоўку ад 28 жніўня. Рады, што ты жывы і бадзёры. Мы жывём па-старому,

ту авалодалі Гомелем. Гэта быў першы абласны цэнтр БССР, ачышчаны ад фашыстаў. Лынькоў горача адгукнуўся на гэту радасную падзею: у "Известиях" і "Савецкай Беларусі" 27 лістапада з'явіліся яго артыкулы "Прывітанне роднаму гораду" і "Слава вольнаму Гомелю". А неўзабаве пісьменнік прыехаў на берагі Сожа.

Ліст ад 14 студзеня 1944 года: "Дарагі Сіпанці! Атрымаў твой ліст і паштоўку. Адказваю крыху запознена, таму што толькі-толькі вярнуўся з паездкі ў горад Гомель, у якім праводзіў і Новы год, і гадавіну 25-годдзя нашай рэспублікі.

Горад немцы падверглі вялізным разбурэнням. Цэнтральныя вуліцы знішчаны цалкам.

Мы, відавочна, у хуткім часе пераедзем у родныя мясціны. Вось чакаем вызвалення іншых нашых гарадоў, а гэты час не за гарамі, справы ў нас на франтах ідуць бліскава. Прыйдзе час — і ён ужо недалёка — і поўнасцю разлічымся з гітлераўцамі за ўсё тое вялізнае зло, якое зрабілі яны нашаму народу.

Прывітанне ад усіх нашых таварышаў.

Віншую з Новым годам і жадаю ўсялякіх поспехаў.

Па-сяброўску цісну руку."

У той дзень, калі Лынькоў адправіў Гусеву ліст, войскі Беларускага фронту ў ходзе паспяховага наступлення вызвалілі гарады Капінкавічы і Мазыр. Уявіце, як радаваўся бывалы салдат Лынькоў!

Міхаіл КАДЗЕТ

Віншuem!

Кастуся ЖУКА з 50-годдзем. Першыя вершы ён апублікаваў у 1968 г. У 1979 г. дэбютаваў першай паэтычнай кніжкай у калектыўным зборніку "Нашчадкі". Затым

з'явіліся кнігі вершаў і паэм "Планета маёй душы" (1982), "Зямная ноша" (1988), пераклады з рускай, украінскай, латышскай моў і іншыя творы.

Новы член-карэспандэнт НАН РБ

Імя Сцяпана Лаўшука знакамітае як у беларускай літаратуры, так і ў навуцы. Ён — аўтар шматлікіх кніг па драматургіі, навуковых прац. Падрыхтаваў 6-томны Збор твораў К. Крапівы, 5-томны Збор твораў А. Макаёнка, аднатомнік У. Галубка. Доктар філалагічных навук, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры імя Я. Купалы НАН РБ.

Надаўна Сцяпан Сцяпанавіч стаў членам-карэспандэнтам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Віншuem яго з гэтым званнем і жадаем поспехаў на навуковай і літаратурнай ніве, зычым здароўя.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЯНДАР

90 гадоў з дня нараджэння паэта Антона БЯЛЕВІЧА, прыюжа належаць каля дваццаці зборнікаў вершаў, вершаваных фельетоны, дакументальныя аповесці, нарысы, літаратурныя партрэты.

70 гадоў споўнілася б дзіцячаму пісьменніку Міколу КОРЗУНУ, аўтару праязічных зборнікаў і дакументальных аповесцей.

85 гадоў споўнілася б празаіку Пятру ШАСЦЬПРЫКОВУ, аўтару шэрагу зборнікаў аповесцей і аповядаў, сярод якіх — шматлікія творы для дзяцей.

70 гадоў споўнілася б Аляксею ГАРДЗІЦКАМУ, аўтару кніг дзялягоў, інтэр'ю, гутарак пра літаратуру, праязічных мініячур і літаратурных эцюдаў.

Канферэнцыя

У 1995 годзе Генеральная канферэнцыя ЮНЕСКА абвясціла 23 красавіка Сусветным днём кнігі і аўтарскага права, аддаўшы, такім чынам, даніну вагагі кнігам і аўтарам, заклікаючы знаходзіць задавальненне ў чытанні і павяжаць незаменны ўнёсак тых, хто садзейнічаў сацыяльнаму і культурнаму прагрэсу чалавецтва. 23 красавіка — сімвалічная для сусветнай літаратуры дата: у гэты дзень у 1616 годзе памерлі Сервантэс, Шэкспір і Інка Гарэнласа дэ ла Вега. Гэта таксама дзень нараджэння ці смерці такіх вядомых аўтараў, як Марыс Друон, Х.Лакснес, Уладзімір Набокаў, Дж.Пла і Мануэль Мехія Вальсxo.

У сувязі з тым, што Нацыянальная бібліятэка Беларусі з'яўляецца дэпазітарыям ЮНЕСКА, 22 красавіка там адбылася сустрэча, прысвечаная Сусветнаму дню кнігі і аўтарскага права.

На прэс-канферэнцыі выступілі: дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Р.С.Матульскі, прадстаўнік Нацыянальнага Камітэта па справах ЮНЕСКА ў

Рэспубліцы Беларусь, прэзідэнт Міжнароднага агенцтва па аўтарскім правах "Corina" Вернер Б. Ціле, галоўны саветнік Нацыянальнага цэнтра законапраектнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь І.В.Панова, прадстаўнік ТАА "ВІГМАПЛАСТ" В.Л.Рудзя. У абмеркаванні ў рамках круглага стала прымалі ўдзел кіраўнікі дзяржаўных і прыватных выдавецтваў і кнігандлярных арганізацый.

У якасці гасцей прысутнічалі Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Германіі ў Рэспубліцы Беларусь сп. Хельмут Фрык, Саветнік Пасольства Германіі ў Рэспубліцы Беларусь сп. Ян Канторчык, дырэктар Інстытута ім. Гётэ Інтэр Паціёнес сп. Барбара Фрэнкель-Тонет, кіраўнікі буйнейшых бібліятэк і выдавецтваў, прадстаўнікоў вядучых СМІ.

Увазе ўдзельнікаў і гасцей была прапанавана прэзентацыя інфармацыйных рэсурсаў НББ, а таксама кніжная выстава з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі па пытаннях аўтарскага права.

Перапрашаю ўчытачоў і ў шануюнай паэткі Алены Котавай, вершы якой былі выдрукаваны № 16 г.г. пад імем Алы Котавай.

Суцэшае, што вершы былі добрыя і маглі скрасіць любое імя. А ўсё ж — напісала іх Алена Котавая.

Л.Г.

Касцюковіцкі раённы выканаўчы камітэт, раённы Савет дэпутатаў глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці паэта, земляка Аляся ПІСЬМЯНКОВА і выказваюць глыбокае спачуванне сям'і, родным і блізім нябожчыка.

смуткуе з выпадку заўчаснай смерці паэта Аляся ПІСЬМЯНКОВА, галоўнага рэдактара часопіса "Вожык", і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізім.

Калектыў рэдакцыі часопіса "Вожык", члены рэдакцыйнай калегіі глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці галоўнага рэдактара, выдатнага беларускага паэта Аляся Уладзіміравіча ПІСЬМЯНКОВА і выказваюць глыбокае спачуванне сям'і і родным нябожчыка.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці вядомага беларускага пісьменніка, сябра музея Аляся ПІСЬМЯНКОВА і выказвае шчырае спачуванне яго родным і блізім.

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці цудоўнага Чалавека і Паэта Аляся ПІСЬМЯНКОВА і выказвае шчырыя спачуванні яго родным і блізім.

Работнікі аддзела культуры Маладзечанскага гарыканкама, гарадской цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы горада глыбока смуткуюць з прычыны заўчаснай смерці таленавітага паэта, патрыёта і вялікага жыццялюбца, галоўнага рэдактара часопіса "Вожык" ПІСЬМЯНКОВА Аляксандра Уладзіміравіча і выказваюць шчырае спачуванне родным і блізім нябожчыка.

Калектыў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

Максім БАГДАНОВІЧ:

"Я ж кажу вам: добра быць коласам; але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў?"

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатолий
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-84-61

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылка на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Паэзія рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2294
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
5.05.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 718

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ПАЭЗІЯ. Раз-
вагі нанач (А.Сербан-
товіч "Пярсцян-
ак", Мінск, 1971;
згадкі пра паэзію і
паэтаў).

Паэзія — гэта падсва-
домая сутнасць чалаве-
чага жыцця. Яна ёсць у
кожнага. Ды каб зда-
быць яе з глыбін нашай істоты — агра-
досведам, выштукаваць пацудам, слоўна
высноваць на вуснах — і зрабіць сапраўднай
мастацкай каштоўнасцю, патрэбен значны
вопыт чалавечага жыцця. І не толькі аднаго
канкрэтнага чалавека, але і ўсяго роду яго.
Гамер не мог не напісаць гекзаметрам
"Іліяду", як не мог тым жа памерам
напісаць "Родных дзяцей" Ніл Гілевіч. Мыс-
ленне, вычуванне, голас і яго рэха былі на
той час менавіта такой паэтычнай даўжыні.
Як там у вядомым вершы В.Мандэльштама:

Бессоница. Гомер. Тугие паруса.
Я список кораблей

прочел до середины:
Сей длинный выводок,
сей поезд журавлиный,
Что над Элладою когда-то поднялся."

Але тут жа ўзнікае супрацьлеглае пытан-
не: як мы, людзі з нашым большым чала-
вечым вопытам выяўляем у творчых стара-
жытных паэтаў касмічныя вобразы і метафа-
ры адвадзеныя нашаму часу, досведу і вы-
чуванню? Адкуль тая, сугучная нам сёння,
паэтыка была ў творах Гамера, Дантэ, Гу-
соўскага? Аднак менавіта гэты чыннік (су-
гучнасці і самадастатковасці) і паказвае нам
на ПАЭЗІЮ і на саміх ПАЭТАЎ і ПРАРОКАЎ
— на знак Божы — ТАЛЕНТ. Бо, працягнем
тым жа вершам В.Мандэльштама:

И море, и Гомер —
все движется любовью.

Кого же слушать мне?
И вот Гомер молчит,
И море черное, витийствуя, шумит
И с тяжким грохотом
подходит к изголовью.

Паэзія не можа быць толькі сучаснай.
Смешна чытаць пра перыяды яе ўпадку аль-
бо росквіту. Бо яна ёсць паўсюль і заўсёды,
іншая справа, што, з пэўных прычын, была і
бывае не заўжды запатрабаванай. Яна
справдзена і вечная — неад'емная і непад-
зельная. Імёны паэтаў — для яе рэч другас-
ная і другародная (ды хоць бы той жа Га-
мер: быў-не быў, ён-не ён, сляпы-вядуш-
чы). Іншай яе — няма. Як пеўчая птушка,
ПАЭЗІЯ можа звіць гняздо ў душы правед-
ніка і грэшніка, мудраца і вар'ята. Мож-
на разбурыць яе гняздо, але яна будзе спя-
ваць нават на папалішчы душы... Чалавек,
якому яна дадзена, не вольны ў выбары.
Выбірае не ён, выбіраюць яго. Ён — яе ас-
рожнік, яна — яго воля.

Падчас вершы служаць у якасці пус-
тышкі для чытача-немаўляці, каб задаво-
ліць яго інстынкты, адвесці ад крыку, жалю і
слёз рэчаіснасці. Здараюцца яны і ў
якасці прыгожай мастацкай абманкі. Паэзія
ж — трыадзіная: **Слова, плоць і дух**. Як
толькі гэтае адзіства распадаецца, Паэзія з
завершанага стану пераходзіць у зверша-
ваны, прасцей кажучы, тэкставы. Няхайце
не самай Паэзіі, а яе прыхільнікаў, што най-
часцей пра Паэзію пішуць людзі, якія яе не
разумеюць і не вычуваюць. Але чамусьці
менавіта яны намагаюцца нам тлумачыць яе
разам з тэкстамі таго ці іншага вершаскла-

дальніка, тады як паэзія — невытлумачаль-
ная. Адсюль мноства мусова навукова
зробленых літаратурных імёнаў. Але гэта
смяротнае. Бо сама Паэзія жыве па-за кан-
тэкстам нашых гаворак пра яе і выжывае не-
залежна ад нашага стаўлення (яе ведання-
няведання, успрымання-адмаўлення). Гісторыя
духоўнага жыцця чалавецтва гэта
сцвярджае.

Цікавы ў гэтым сэнсе творчы вопыт паэ-
та Анатоля Сербантовіча, у якога ёсць пяць-
шэсць вершаў, якія, на мой погляд, будуць
жыць у беларускай паэзіі незалежна ад
зменлівасці часу. Як дакладна прадбачаны
ім адносна ўласнага паэтычнага лёсу, ска-
жам, гэтыя радкі (мне яны асабліва муля-
юць):

Так старэўся, што думалі трэсне...
Нечакана прыціх і замоўк.
Падавіўся уласнаю песняй
І павесіў на песню замок.
А над песняю той, недапетаі,
Прагудзела труба жураўля:
"Тых, з кім дзеліцца неба сакрэтам,
Маладым забірае зямля".

І напраўду, пайшоў ад нас дваццацідзе-
вяцігадовым. А вось як спрабаваў ён вызна-
чыць яшчэ адну збітую, спадарожную паэзіі
тэму — славы і нябыту. Творчыя людзі
справедку прэтэндавалі калі не на прыжыц-
цёвы, то хоць бы на пасмяротную ўхвалу,
неруўнуючы як алімпійскія героі і воі, папка-
водцы і самадзержцы. З майго пункту по-
гляду, гэта заканамерны прэтэнзіў ўзамен
на выпакутаваную мастацкую гармонію
жыцця.

Дабрыдзень, слава!
Што ж маўчыш?
Ці у мяне не тыя песні,
Ці мне той груз не па плячы,
Які раней паэты неслі?...
Няўжо, скажы, і я не той,
Няўжо я з тых, якіх так многа?..
Ківае слава галавой
І не гаворыць мне нічога.

На Радаўніцу я быў на магіле паэта. Чыс-
ценька прыбраная, з букетам сціпых вяс-
новых кветак. З тымі ж, ягонымі, вядомымі
радкімі на камені. Без ланцугоў. (Магіла паэ-
та была абнесена па перыметры жалез-
нымі ланцугамі, якія трымаліся на чатырох
драўляных слупках. Слупкі за тры дзесяткі
гадоў згнілі. І — ланцугі прыбралі. Сам час
прыбраў. Прырода.) Аднак — воля паэта
прывідная. Убакі ад магіл вядомых творцаў,
сярод палеглага народу пры люднай сцеж-
цы, ён зноў напамінае прахожым, што

У паэтаў ёсць такое права,
І яго нам нельга забываць:
Напляваць на грошы ім і славу
І на вечнасць нават напляваць.
Фіміям курыць цяпер не ў модзе.
Можна, можа, потым праз гады
Хтосьці назаве нас у народзе,
Як паэтаў шчасця і бяды.

Не пагаджаючыся з першымі пяццю рад-
камі, усё ж вольна называю яго вам "як паэ-
та". Ужо — без "шчасця і бяды". Проста
як Паэта. Аднаго з нямногіх. Бо яшчэ за са-
вецкім часам Плімен Панчанка (якога — о,
богі! — славіст з Англіі А.Макмлін на пытан-
не карэспандэнта "Нашай Нівы" — "...Са-
вецкую філялягію шакавалі вашы ацэнкі
творцаў белсаўліты. Яны з часам
зьмяніліся?" — нарэшце-такі **рэабілітуе**: "Я
гатовы прызнаць, што Панчанка — добры
паэт") пісаў у адным са сваіх вершаў:

Ну колькі тых паэтаў ёсць у нас?
Чатыры альбо пяць...

Я мог бы пералічыць іх пайменна. Але то
быў бы суб'ектыўны пералік. А ў рэшце
рэшт, хоць якое спадзяванне заўжды трэ-
ба пакідаць і ўсім тым, хто піша ці яшчэ
будзе пісаць вершы... вядома, прэтэнду-
чы на Паэзію...

Алесь ПІСЬМЯ-
НОЎ. Замест раз-
вітання ("Я не пам-
ру, пакуль люблю";
паэзія, выбранае;
апошняе).

Развітаўшыся з Алесем і на-
мёрзшыся ў яго двары пад халод-
най імжакай, я змушаны быў
сысці, не датрываўшы рытуалу
канчатковага пахавання...
Сышоў, каб напісаць гэтыя сло-
вы. Мы з ім, дзякаваць Богу, на-
быліся. Будзем лічыць, што я не
развітаўся. Бо як жа?! Вось, сяд-
жу, перачытваю і зноў чую яго
грымотна-рэпрадуктыўны голас.
А жыў ён ціха, пісаў ашчадна. Яго
рэдкае словы — чыстыя і праха-
лодныя, як намытыя рачныя камяні
на водмелі (своеасаблівыя сала-
ухінскія "каменьчыкі на далоні")...
Эмацыйныя ўсплескі і душэўныя
паўзы — адлівы і прылівы... Усе
ведаюць, што *вершы ён думаў*.
Хоць, вядома, што гэта ўсяго
толькі метафара. З рукапісам
арыгінальных эса на гэтую тэму з
дня на дзень яго чакалі ў выдавецтве. І толькі цяпер мне
ўспомнілася, як ён сур'эзна папярэджаў мяне пасля
кожнага майго безагляднага запісу ў "зацемках": "Ну,
не гуляйся ты з лёсам, не каркай лішняга — усё збы-
ваецца, памятай!.." Але чамусьці ў тых яго папярэд-
жаных мне чулася яго разгубленасць перад сваім улас-
ным лёсам. Прадчуванне бяды не адпускала яго. Не-
здарма ў эсе "Ці збываюцца вершы?" ў сярэдзіне 90-х
напісала ім такое: "У майго земляка, таленавітага і
рана адышоўшага Анатоля Сербантовіча ёсць верш,
які не ўключаўся ні ў адну прыжыццёвую кнігу, ця-
пер, дзякуючы рухлівасці крытыка Сяргея Кавалёва,
ён змешчаны ў выбраным паэце "Жаваранак у
зеніце". Кожны раз, калі мне даводзіцца яго чытаць,
я адчуваю, як па маёй скуры прабягае мароз. Мяр-
куюце самі:

Выплываюць тры новых труны,
Дзве вялікіх, адна малая.
Адплываюць у рэдкія сны,
З нашай памяці адплываюць.
Ці зусім я ўжо акалеў,
Адкажыце: у вас пытаю.
На адной труне "Аляксеі",
На другой я "Сцяпан" чытаю.
Проста кружыцца галава,
Разбягаюцца літары тыя...
Хто жывымі нас пахаваў?
Мы, здаецца, яшчэ жывыя...
Адплываюць тры новых труны,
Дзве вялікіх, адна малая...
Гэта сны, гэта толькі сны
З нашай памяці адплываюць.
На вялікі жалі, сны паэта спраўдзіліся."

Сапраўды: неўзабаве памёр А.Сербантовіч, а за ім
— А.Пысін і С.Гаўрусёў. Чытаць падобнае, асабліва ця-
пер, пасля сыходу самога Алеся вельмі цяжка. Бо і ў
яго творчасці можна знайсці дастаткова ПРАРОЧЫХ
радкоў. Былі і ў яго сябры-паэты:

Я ўсё яшчэ жыву,
Цалую вусны любай,
Я ўсё яшчэ плыву
Без вас, Стрыжак і Рубін, —
перад якімі яму ніякавата за сваё "задоўжанае"
жыццё. І ўсё часцей ён пачынае задумвацца над сваім
чалавечым векам:

Узрост. Няўжо, браток, узрост?
Няўжо і праўда сэрцу сорак?
І позна ўжо ляцэць да зорак,
І рана думаць пра пагост.
Танчэ дзён маіх сувой,
Адмеран шлях вышэйшай меркай...
Не наракаю на люстэрка:
У ім, на жалі, адбітак мой.

У яго, як і ў кожнага сапраўднага паэта, не было
жыццёвай пэўнасці. Ані ў чым. Ён і не дамагаўся яе, пе-
ракананы ў тым, што вырак неадольны і непазбежны.
Тым больш, што і родавы драматызм акаляў яго з усіх
бакоў, штараз звужаючы кола і ўсё тужэй заціскаючы
задушны дух супрацьву: *Дзед, Бацька, Маці, Бабуля* па
яго лініі, *Маці і Брат* па жончынай... Тры мужа выста-
яныя інфаркты... Нервы, вершы, цыгарэты, валідол...
"Я сканаю па-нашаму, ціха, // Як жораў у
меліярацью", — мог напісаць толькі беларус і толькі
Пісьмяноў. Хіба можна ўявіць гэтыя словы, да прыкла-
ду, вымаўленымі з вуснаў Сыса ці Някляева?! Часовае
і вечнае былі блізнятамі яго паэзіі; прыцягваючыся, як
два полюсы аднаго магніта, яны ўмацоўвалі сукупнасць
і самасць яго чалавечай сутнасці. Пакуль не наблізіліся
да крытычнай рысы і не перасілілі яго чуйнае сэрца...
Не прадчуваючы ТАГО гэтак пра ТОЕ не скажаш:

Відаць, і я старэю, брат,
Усё часцей гляджу назад.
Ты мне даруй за збіты штамп:
Усё часцей бываю Там.
І вось — назаўсёды. Разуменне смерці — халоднае
і жудаснае. Цяпло жыццёвага пожаду яе толькі адцяг-
вае. Але ў яго ўжо няма і гэткага клопату. Ён пакінуты
нам.

Дык "колькі тых Паэтаў ёсць у нас"? Пасля яго? Ці
з ім?..
А ўсё столькі ж.